

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**DENARNI PREJEMKI ZA BREZPOSELNE
OSEBE**

Janja Lukan

Ljubljana, november 2011

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

DENARNI PREJEMKI ZA BREZPOSELNE OSEBE

Kandidatka: Janja Lukan
Vpisna številka: 04032237
Študijski program: Visokošolski strokovni študijski program Javna uprava
Mentor: Prof. dr. Zvone Vodovnik

Ljubljana, november 2011

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Janja Lukan, študentka Visokošolskega študijskega programa Javna uprava, z vpisno številko 04032237, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: Denarni prejemki za brezposelne osebe.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja ali v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, *Ur. list RS*, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki Dela FU.

Diplomsko delo je lektorirala: Sabina Rupnik Suhadolnik

Ljubljana, 10. 10. 2011

Podpis avtorice:

POVZETEK

Predstavljena je tema brezposelnosti in možni denarni prejemki v primeru brezposelnosti. Naloga na začetku obravnava stopnjo revščine v Sloveniji, koliko gospodinjstev si lahko privoščijo nepričakovane izdatke ali počitnice in kako brezposelnost vpliva na človekovo zdravje ter njegovo socialno izključenost. Prav tako na splošno obravnava brezposelnost v Sloveniji, ta je decembra 2010 zrasla že na 103.831 brezposelnih oseb, in v Evropski uniji.

V nadaljevanju se naloga bolj osredotoča na zakonodajno raven in na pravne vire socialne varnosti. Predstavljeni so denarni prejemki iz strani Zavoda za zaposlovanje in višina teh denarnih prejemkov. Prav tako je opisana državna pomoč in naloge APZ (aktivne politike zaposlovanja), s katero država zagotavlja programe izobraževanja, usposabljanja ter pridobivanja znanja in veščin za brezposelne osebe. Predstavljena je tudi socialna pomoč, zagotovljena tistim osebam, ki nimajo dohodkov ali pa so ti pod spodnjo mejo.

V zadnjem delu naloge je opisana brezposelnost v Evropski uniji, kakšni so postopki za iskalce v Evropski uniji in izven unije.

Ključne besede:

brezposelnost, revščina, denarni prejemki, socialna varnost, državna pomoč, socialna pomoč, evropska unija, zakonodaja, iskalci zaposlitve.

SUMMARY

CASH BENEFITS OF THE UNEMPLOYED

The theme of my diploma paper is unemployment and possible cash benefits in case of unemployment. At the beginning, my diploma paper concentrates on the level of poverty in Slovenia and on the number of households that can afford unexpected expenses or vacation. Further on it describes the impacts of unemployment on human health and social exclusion. It also explores unemployment in Slovenia and EU in general. In December 2010, the number of unemployed people in Slovenia rose to 103.831.

Further chapters of my diploma paper concentrate more on the legislative level and the legal sources of social security. The amount of cash receipts from Employment Service of Slovenia is presented. I describe the state assistance and make an introduction to the AEP (active employment policy), with which government provides programmes of education, training, knowledge and skills acquired for the unemployed. I also explain the amount of social assistance provided to people without income or income below the inferior limit.

Finally this diploma describes the level of unemployment in the European Union and explains the procedures for job seekers in and out of the European Union.

Key words:

unemployment, poverty, cash benefits, social security, public assistance, social assistance, the European Union, legislation, job-seekers.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA	ii
POVZETEK	iii
SUMMARY.....	iv
KAZALO	v
KAZALO PONAZORITEV	vii
1 UVOD	7
1.1 IZHODIŠČE DIPLOMSKE NALOGE	7
1.2 NAMEN IN CILJI	7
1.3 METODE DE LA	8
1.4 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA.....	8
2 ČLOVEK IN PREŽIVLJANJE	10
2.1 SOCIALNI, EKONOMSKI IN PSIHOLOŠKI UČINKI BREZPOSELNOSTI	10
2.2 ŽIVLJENJSKI POGOJI V SLOVENIJI	15
3 BREZPOSELNOST IN TRG DELA	17
4 PRAVNI VIRI SOCIALNE VARNOSTI	21
5 DENARNI PREJEMKI IZ STRANI ZAVODA ZA ZAPOSLOVANJE.....	24
5.1. PLAČILO ZA OPRAVLJANJE JAVNIH DEL	24
5.2. DENARNA POMOČ V ČASU VKLJUČITVE V PROGRAME IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA.....	25
5.3. DENARNO NADOMESTILO ZA PRIMER BREZPOSELNOSTI	25
5.4 PRIMER SODNE ODLOČBE RS3004845	27
6 VRSTE STROŠKOV, DAJATVE IN VIŠINA DENARNIH DAJATEV	30
7 DRŽAVNE POMOČI.....	32
7.1 DENARNI PREJEMKI V AMERIKI.....	34
8 DENARNA SOCIALNA POMOČ	36
8.1 VIŠINA DENARNE SOCIALNE POMOČI.....	38

8.2 IZPLAČILA DENARNE SOCIALNE POMOČI	38
8.3 IZREDNA DENARNA SOCIALNA POMOČ.....	39
8.4 KRIVDNI RAZLOGI.....	39
8.5 VLOGA ZA DENARNO SOCIALNO POMOČ.....	39
8.6 TRAJANJE PRAVICE	39
8.7 POVEČANJE DENARNE SOCIALNE POMOČI	40
9 BREZPOSELNOST V EVROPSKI UNIJI.....	41
9.1 SPLOŠNA PRAVILA DOLOČBE KOORDINACIJE GLEDE DAJATEV ZA BREZPOSELNOST	41
9.2 ČEZMEJNI DELAVCI V PRIMERU BREZPOSELNOSTI.....	42
9.3 OSEBE, KI IŠČEJO ZAPOSILITEV V DRUGI DRŽAVI ČLANICI	43
9.4 DRUŽINSKE DAJATVE ZA BREZPOSELNE OSEBE	43
10 ZAKLJUČEK.....	45
11. LITERATURA IN VIRI	47

KAZALO PONAZORITEV

KAZALO TABEL

Tabela 1: Stopnja revščine glede na najpogostejši status aktivnosti, Slovenija, letno	12
Tabela 2: Kako gospodinjstva preživijo s svojimi prihodki, glede na dohodek gospodinjstva, Slovenija, letno	13
Tabela 3: Registrirana brezposelnost po območnih službah ZRSZ (za mesec november 2010)	18
Tabela 4: Registrirana brezposelnost po skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe (za mesec november 2010)	19
Tabela 5: Registrirana brezposelnost po starosti brezposelnih (za mesec november 2010)	19
Tabela 6: Registrirana brezposelnost po spolu brezposelnih (za mesec november 2010) ...	20
Tabela 7: Število upravičencev do denarne socialne pomoči, izraženo v deležu prebivalstva po regijah v Sloveniji, za mesec	36
Tabela 8: Število izplačanih denarnih socialnih pomoči (DSP) za mesec in poračunov za druge mesece, povprečna vrednost ter sredstva za izplačilo	37
Tabela 9: Brezposelnost po državah	43

KAZALO GRAFIKONOV

Graf 1: Ali si lahko gospodinjstva privoščijo ..., Slovenija, 2009	16
Graf 2: Grafični prikaz registrirano brezposelnih po območnih službah ZRSZ (za mesec november 2010).....	18

1 UVOD

1.1 IZHODIŠČE DIPLOMSKE NALOGE

Predmet diplomskega dela bo predstavitev vseh denarnih prejemkov, ki jih brezposelna oseba lahko pridobi. Govorila bom o višini prejemkov in katere osebe so upravičene do denarne pomoči. Predstavila bom tudi denarne prejemke v EU in kako je sestavljen sistem socialne varnosti v primeru brezposelnosti v EU. Moja hipoteza v diplomski nalogi bo, ali lahko brezposelna oseba preživi čas brezposelnosti z denarnimi prejemki za brezposelne?

Pojem socialna varnost se v mednarodnih aktih uporablja v zvezi s pravico do socialne varnosti ali s sistemi socialne varnosti (Bubnov Škoberne in Strban, 2010, str. 41). Pravo socialne varnosti). Sistem socialnega varstva ima univerzalno naravo, ker je namenjen vsakomur, ki se znajde v socialni stiski iz objektivnih razlogov. Podsystem socialnega skrbstva je bil zgodovinsko prvi sistem socialnih pomoči, namenjen zagotavljanju pomoči tistim posameznikom, ki zaradi določene oviranosti, prizadetosti, invalidnosti ali starosti potrebujejo posebno pomoč (Bubnov Škoberne in Strban, 2010, str. 41. Pravo socialne varnosti). Sistem socialne varnosti je precej obširen, jaz pa se bom v diplomski nalogi osredotočila na brezposelne osebe in denarne prejemke v primeru brezposelnosti.

V današnji družbi se čedalje več ljudi srečuje z brezposelnostjo. Za to so lahko različni razlogi, kot so gospodarske krize, uvajanja novih tehnologij, ki nadomeščajo človeka, nestrokoven kader, preveliko število izobraženih itd. Državni organi morajo skrbeti, da je brezposelnost nizka, saj ima to pozitivne socialne in ekonomske učinke. Zato imamo že v Ustavi RS določeno pravico do socialne varnosti.¹ V to pravico spadajo tudi denarni prejemki v primeru brezposelnosti. Denarni prejemki pomagajo brezposelni osebi in njenim družinskim članom, da si zagotovijo sredstva za preživetje v času brezposelnosti.

Na ravni EU je kot prag revščine določen znesek v višini 60 odstotkov srednje vrednosti vseh dohodkov. V letu 2007 je prag revščine za štiričlansko družino znašal približno tisoč evrov. V raziskavi EU SILC je bilo ugotovljeno, da si kar 13 odstotkov ljudi ne more privoščiti primerne prehrane, podatki za Slovenijo pa kažejo, da na pragu revščine živi 12,3 odstotka prebivalstva.

1.2 NAMEN IN CILJI

Pravica do socialne varnosti je kot splošna pravica določena v 10. točki Listine temeljnih pravic delavcev iz leta 1989 in v prvem odstavku 34. člena Listine temeljnih pravic v EU iz leta 2000, ki je vključen v poglavje Solidarnost. Ta določa, da Unija priznava in izvaja upravičenje do dajatev socialne varnosti in socialne storitve v primerih, kot so materinstvo, bolezni, poškodbe pri delu, odvisnost od drugega ali starost, ter v primeru izgube zaposlitve v skladu s pravili, ki jih določi pravni red Skupnosti in v skladu z nacionalnimi zakoni in običaji.

¹ 50. člen, Ustava Republike Slovenije. Ur. l. RS. 33/1991.

V svoji nalogi bom opisala problem brezposelnosti, pomoč države in denarno pomoč. Dotaknila se bom tudi revščine in vprašanja, koliko ljudi živi na robu revščine, čeprav so zaposleni. Omenila bom tudi socialno izključenost v času brezposelnosti in kako brezposelnost vpliva na človekovo zdravje.

1.3 METODE DELA

Podatke sem črpala iz strokovne literature, Mednarodnih aktov, Zakonov in podzakonskih aktov ter iz člankov in uradnih objav Ministrstev in zavodov.

Pogoje za uresničevanje pravic do socialne varnosti v primeru brezposelnosti lahko zagotavlja država sama ali drugi subjekti, ki jih določi država. Številne evropske države, tudi Slovenija, so k temu zavezane z mednarodnimi akti in določbami nacionalne ustave. V slovenski ustavi je tako kot v nemški dolžnost države na socialnem področju določena z generalno klavzulo, da država mora – ima dolžnost ukrepati kot socialna država. S to ustavno določbo je omejena svoboda zakonodajalcev in drugih organov pri določanju socialnega položaja prebivalstva, saj morajo skrbeti za njegove socialne interese, kar zlasti velja tudi za socialne interese brezposelnih oseb, ki ne morejo dobiti zaposlitve in zato ne morejo ustvarjati dohodkov za življenje. Socialni interesi prebivalcev, med njimi tudi brezposelnih oseb, se morajo uresničevati v družbi tako, da se zagotavljata socialna pravičnost v družbi in enako obravnavanje vseh pri določanju pravic in obveznosti (Bubnov Škoberne, 1997, str. 91).

V okviru uresničevanja pravnih in etičnih vrednosti, ki veljajo v določeni družbi, lahko država ravnanje na socialnem področju in pri zagotavljanju socialne varnosti v primeru brezposelnosti prilagaja ekonomskim in socialnim možnostim v določenem obdobju ter odloča v okviru demokratičnega procesa odločanja v zakonodajnem organu (Bubnov Škoberne, 1997, str. 91).

1.4 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

Diplomska naloga je razdeljena na devet poglavij.

V uvodu pojasnim izhodišča, metode in strukturo diplomske naloge.

V drugem poglavju opisujem človeka in njegovo preživljanje, socialne, ekonomske in psihološke učinke brezposelnosti ter kakšni so življenjski pogoji v Sloveniji.

V tretjem poglavju govorim o brezposelnosti in trgu dela, kakšni so razlogi za brezposelnost, kako velika brezposelnost je v Sloveniji in statistični podatki za Slovenijo.

V četrtem poglavju obravnavam pravne vire socialne varnosti. Predstavljam mednarodne in slovenske pravne akte.

V petem poglavju opisujem denarne prejemke Zavoda za zaposlovanje. Opisala sem vrste in višino prejemkov ter pod kakšnimi pogoji jih lahko pridobimo.

V šestem poglavju govorim o stroških, ukrepih in dejavnostih aktivne politike zaposlovanja.

V sedmem poglavju se osredotočam na državno pomoč, ki jo brezposelna oseba lahko pridobi.

V osmem poglavju opisujem socialno pomoč, kdo je do nje upravičen in za koliko časa ter kakšne so višine izplačil.

V devetem poglavju govorim o brezposelnosti v Evropski uniji in kakšni so pogoji za pridobivanje denarnih prejemkov v EU. Obravnavam tudi vprašanje čezmejnih delavcev.

2 ČLOVEK IN PREŽIVLJANJE

Brezposelnost je definirana v Konvenciji št. 102, kjer so tudi določene minimalne pravice do denarnih dajatev v primeru brezposelnosti.

V tem poglavju bi se rada posvetila vprašanju, kako brezposelnost vpliva na človeka in njegovo preživetje. Brezposelnost je lahko grožnja z osebnega in družbenega vidika. Brezposelnost je stanje brez zaposlitve, ki jo oseba potrebuje, da izpolni svoje potrebe, kot so preskrbljenost s hrano, plačilo računov, najemnine, obleke, avtomobila itd. Če denarja za zagotovitev teh potreb nima, lahko pride do podhranjenosti, socialne stiske, depresije in drugih bolezni, v skrajnosti tudi do brezdomstva.

V Sloveniji se je družinski položaj spreminjal podobno kot v evropskih državah. V večini družin z otroki sta zaposlena oba roditelja. Visoka brezposelnost in ekonomska neuspešnost nekaterih podjetij v devetdesetih letih sta vplivali na izpad enega dohodka ali celo dohodka obeh roditeljev. To je imelo za posledico bistveno poslabšanje možnosti za primerno preživljanje otrok v številnih družinah (Bubnov Škoberne, 2000).

V slovenskem pravnem sistemu so za zagotavljanje preživljanja in blagostanja otrok določene pravice do denarnih dajatev v različnih sistemih socialne varnosti. Za slovenski sistem denarnih dajatev, namenjenih preživljanju – vzdrževanju otrok je značilno, da so splošne dajatve določene v korist otrok v družinah, ki ne presegajo določene ravni dohodka na družinskega člana, in da ni univerzalnega otroškega dodatka. V zadnjih letih so se v Sloveniji progresivno povečali otroški dodatki za družine z nižjimi dohodki na družinskega člana, tako da dodatek višji čim nižji je dohodek na družinskega člana. Takšna usmeritev je vsekakor pozitivna, saj vodi v varovanje koristi otrok, ustvarjanje pogojev za enake možnosti razvoja vseh otrok ter preprečevanje revščine in socialne izključenosti otroka in družine. Kljub razmeroma ugodnemu sistemu dajatev za preživljanje otrok so številne družine v težkem materialnem položaju in otrokom ne morejo nuditi, kar bi starši in otroci želeli. Med njimi so pogosto tiste, ki imajo dohodke samo iz socialnih dajatev ali zelo nizke plače, tiste, ki živijo v lastniških stanovanjskih objektih, obremenjenih z visokimi krediti, ter enoroditeljske družine z materjo. Domnevamo lahko, da so poleg teh še družine, ki kljub nizkim dohodkom niso upravičene do dajatev zaradi premoženja v kmečkem gospodarstvu, in družine z otroki ali drugimi člani, ki dejansko bivajo v Sloveniji, vendar so tuji državljani, nimajo dovoljenja za stalno prebivanje v Sloveniji in zato niso upravičeni do dajatev (Bubnov Škoberne, 2000).

2.1 SOCIALNI, EKONOMSKI IN PSIHOLOŠKI UČINKI BREZPOSELNOSTI

Visoka brezposelnost je tako gospodarski kot socialni problem. Gospodarski, ker pomeni zapravljanje finančnih virov, in socialni, ker povzroča veliko trpljenja, saj se brezposelni delavci borijo z zmanjšanimi dohodki. V obdobjih visoke brezposelnosti in gospodarske stiske to vpliva tudi na čustveno in družinsko življenje ljudi (Samuelson in Nordhaus, 2010).

Ameriški znanstveniki v izsledkih najnovejše raziskave poročajo o nespodbudnih negativnih učinkih brezposelnosti na zdravje in vitalnost poklicne populacije ko tudi njihovih najbližjih, ki so neposredno oziroma posredno odvisni od njihovega zaslužka. Ključne ugotovitve znanstvenikov pričajo, da so posamezniki, ki so izgubili delo oziroma bili odpuščeni ali neprostovoljno upokojeni, znatno bolj ogroženi kot njihovi zaposleni vrstniki, ki imajo dovolj

delo, redno prejemajo osebni dohodek in uživajo v svojem poklicnem delovanju. V primerjavi s svojimi zaposlenimi vrstniki so brezposelni in prisilno upokojeni posamezniki dokazano izpostavljeni znatno večjemu tveganju za bolezen srca in ožilja, živčevja, gibal, prebavil in psihične bolezni. Pogosteje se soočajo tudi z zasvojenostjo (hrana, zdravila, alkohol, nikotin in druge droge, TV, računalnik), debelostjo, vedenjskimi in psihosocialnimi motnjami. Pri tem je zanimiva ugotovitev, da je tveganje identično pri brezposelnih posameznikih, ki jim relativno hitro uspe spet najti delo, kot tudi pri tistih, ki jih pesti dolgotrajnejša brezposelnost ter z njo povezana materialna in socialna stiska (M. H., 2009).

Brezposelnost je lahko povezana tudi z izgubo ne-finančnih ugodnosti, ki jih prinaša služba, kot so socialni status, samospoštovanje, fizična in duševna aktivnost ter uporaba lastnih spretnosti. Na ravni EU je kot prag revščine določen znesek v višini 60 odstotkov srednje vrednosti vseh dohodkov. V letu 2007 je prag revščine za štiričlansko družino znašal približno tisoč evrov. Vsak, ki je bil pod tem pragom, se je štel za revnega. Vsi tudi vemo, da tisoč evrov za štiričlansko družino pomeni precejšnjo finančno stisko. Ker je prag revščine tako različna kategorija, je evropski statistični urad uvedel drugačen način spremljanja revščine, s katerim se ugotavlja materialna prikrajšanost. Gre za raziskavo EU SILC, ki kaže na to, koliko ljudi si nekaterih stvari ne more privoščiti. Po tej raziskavi si pri nas na primer 13 odstotkov ljudi ne more privoščiti primerne prehrane, okrog 30 odstotkov počitnic, okrog 45 odstotkov jih ne bi bilo sposobnih pokriti nepričakovanih izdatkov (Lidija Apohal Vučkovič v: Marn, 2009).

Ljudje, ki so se znašli v dolgotrajni brezposelnosti, so pogosto potisnjeni na rob družbe, v revščino in socialno izključenost. Otroci iz takih družin večinoma niso deležni zadostnih spodbud in opore. Ker ne končajo šole, nimajo potrebne samozavesti in so socialno pogosto slabše opremljeni, imajo manj možnosti za osebni razvoj, težje pridobijo ustrezno izobrazbo, se slabše vključujejo v družbo in imajo manj možnosti za zaposlitev. Tako je krog sklenjen, revščina in socialna izključenost si slej ko prej podata roko. Socialno izključevanje se nemalokrat začne z materialnim pomanjkanjem, znotraj katerega je socialna izključenost širši koncept. Po Karistu ločimo vsaj štiri tipe izključenosti:

izključenost iz delovnega življenja (brezposelnost),
izključenost iz potrošniške družbe (klasična revščina),
izključenost iz družbe – pomanjkanje socialnih stikov (osamljenost),
izključenost od mehanizmov moči in vpliva (kulturalna marginalizacija).

Težje kot določiti stopnjo relativne revščine je izmeriti socialno izključenost, saj gre za širšo dimenzijo človekove stiske. Ne gre le za oceno pojma in dimenzije "imeti", pač pa vključuje tudi dimenziji "pripadati" in "biti". Pomanjkanja se odražajo kot deprivacija (pomanjkanje materialnih virov), izolacija (pomanjkanje socialnih stikov) in anomija (občutek nemoči) v vsakdanjem življenju posameznika ali družbenih skupin (Cvahte, 2004).

Vse analize, ki so jih doslej pripravile inštitucije, govorijo o revščini in socialni izključenosti, vendar pa o slednji ni veliko zapisanega ali izmerjenega. To niti ni nenavadno, saj je socialno izključenost težko izmeriti, ker gre za širšo razsežnost človekove stiske. Socialno izključevanje se največkrat začne z materialnim pomanjkanjem. Izključenost iz delovnega življenja doživimo z izgubo službe, z brezposelnostjo. Temu logično sledi izključenost iz potrošniške družbe, kar imenujemo klasična revščina; naslednja stopnja je izguba prijateljev in družabnih stikov, tej izključenosti pravimo osamljenost, vse troje skupaj pa povzroči še kulturno marginalizacijo, to je izključenost iz mehanizmov moči in vpliva. Kadar je v družbi moč

osrednja vrednota, naj gre za denar in z denarjem za položaj v družbi ali pa zgolj za fizično moč, se kot najbolj ogroženi in ranljivi pokažejo tisti, ki nimajo dovolj možnosti, da bi vstopili v neposreden boj ali tekmovalnost, v prostor, kjer ni zapisanih pravil igre. Med take, najbolj ranljive in ogrožene sodijo poleg otrok, invalidov, bolnih in drugačnih tudi starejši.

Varuh človekovih pravic, ki ves čas opozarja vlado na posledice brezposelnosti, ugotavlja, da največje zlo brezposelnosti ni fizične narave, temveč moralne – ni le pomanjkanje, ki ga povzroča, temveč sovraštvo in strah, ki se porajata zaradi brezposelnosti. Na individualni ravni so si tuji strokovnjaki pri ocenjevanju učinkov brezposelnosti na posameznika enotni v prepričanju, da brezposelnost povzroča revščino in demoralizacijo ljudi, ki so zmožni in voljni delati, vendar ne morejo dobiti zaposlitve. Varuh pa še dodaja, da tudi prezgodnje upokojevanje za delo še sposobnega človeka ne pomeni le izgube prepotrebnih znanj in veščin, ampak v družbi povzroča nastanek novega pojava – da se velika skupina ljudi, ki so zrinjeni na obrobje družbenega dogajanja, počutijo ogoljufane, nesrečne, nekoristne in brezvoljne, lahko pa tudi agresivne do družbe, ki jih je pahnila v tak položaj (L. Z., 2010).

Za Slovenijo imamo uradne podatke za leto 2008, ki pravijo, da na pragu revščine živi 12,3 odstotka prebivalcev. Brez socialnih transferjev bi jih bilo 23 odstotkov, med starejšimi pa zagotovo 33 odstotkov. V posebej težkem položaju so starejše ženske, ki živijo same.²

Tabela 1: Stopnja revščine glede na najpogostejši status aktivnosti, Slovenija, letno

			Dohodek brez dohodka v naravi				Dohodek z dohodkom v naravi			
			2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
Starost 16-64	Najpogostejši status aktivnosti – SKUPAJ	Spol – SKUPAJ	10,2	9,4	9,5	10,3	9,6	9	9,1	9,9
		Moški	10,1	9,5	9,5	10,8	9,2	8,9	9,1	10,2
		Ženske	10,4	9,3	9,6	9,7	10	9,1	9,1	9,5
	Delovno aktivni	Spol – SKUPAJ	4,6	4,7	4,7	5,1	4,4	4,6	4,5	4,8
		Moški	5,1	5,3	5,2	5,5	4,5	4,9	5	5,1
		Ženske	4	4	4	4,5	4,2	4,3	3,8	4,5
	Delovno neaktivni	Spol – SKUPAJ	17,9	16,9	17,1	18,8	16,8	16	16,3	18,2
		Moški	18,3	17,9	17,9	21,6	17,1	16,9	17	20,7
		Ženske	17,6	16,2	16,5	16,6	16,6	15,2	15,7	16,2

² Statistični urad RS, 2011.

Brezposelni	Spol – SKUPAJ	25,1	33,3	36,2	37,7	25,4	33	36,2	36,4
	Moški	24,1	35,3	38,7	39,1	23	34,9	38,9	37,6
	Ženske	26,1	31,6	34,2	36,7	27,8	31,3	34	35,5
Upokojeni	Spol – SKUPAJ	11,5	11,6	11,9	11,9	11	10,9	11,2	11,6
	Moški	10,5	11	11,8	15,2	9,5	10,4	10,8	14,3
	Ženske	12,1	12	12	9,8	11,9	11,3	11,5	9,8
Drugi neaktivni	Spol – SKUPAJ	20,6	17,2	17,3	20,2	19,1	15,9	16,4	19,5
	Moški	21,2	18,4	17,9	22,4	19,8	17,1	17	21,5
	Ženske	20,1	16,1	16,8	18,2	18,4	14,9	15,7	17,6

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2011

Stopnja tveganja revščine je izražena kot odstotek oseb, ki živijo v gospodinjstvih z razpoložljivim ekvivalentnim dohodkom pod pragom tveganja revščine.

Stopnja tveganja revščine glede na najpogostejši status aktivnosti je izračunana glede na prevladujoči status aktivnosti osebe v celem letu. Prevladujoči status aktivnosti osebe je status, ki ga je oseba imela vsaj sedem mesecev v dohodkovnem referenčnem letu. Delovno aktivne so osebe, ki so bile zaposlene ali samozaposlene vsaj sedem mesecev v letu. Delovno neaktivne so vse osebe, ki so bile brezposelne, upokojene ali drugače neaktivne vsaj sedem mesecev v letu. Druge neaktivne osebe so gospodinje, dijaki in študentje ter za delo nezmožne osebe.

Izračuni temeljijo na letnem razpoložljivem dohodku gospodinjstva. Kazalniki so izračunani za dve definiciji razpoložljivega dohodka. Po prvi (dohodek brez dohodka v naravi) gre za denarni dohodek, v katerega je kot boniteta vključena tudi uporaba službenega avtomobila v zasebne namene. V drugem primeru (dohodek z dohodkov v naravi) je denarnemu dohodku prišteta še vrednost lastne proizvodnje, porabljene v gospodinjstvu (dohodek v naravi). Denarni razpoložljivi dohodek gospodinjstva obsega neto dohodke vseh članov gospodinjstva (iz zaposlitve, vključno z nadomestilom za prehrano in prevoz na delo, iz samozaposlitve, pokojnine, nadomestila za brezposelnost, nadomestila za bolniško odsotnost, štipendije, družinske in socialne prejemke, obresti, dividende, dohodek od oddajanja premoženja v najem, prejeti denarni transferji od drugih gospodinjstev), od katerih so odšteti transferji, plačani drugim gospodinjstvom, ter davek na premoženje.

Tabela 2: Kako gospodinjstva preživijo s svojimi prihodki, glede na dohodek gospodinjstva, Slovenija, letno

		SKUPAJ	1. kvantil	2. kvantil	3. kvantil	4. kvantil	5. kvantil
2005	Zelo težko	7	16	9	4	3	1
	Težko	21	35	24	21	13	6
	Z manjšimi težavami	43	36	48	50	49	36
	Dokaj lahko	18	9	14	17	24	32
	Lahko	9	4	5	7	10	21
	zelo lahko	1	0	1	0	1	5
2006	Zelo težko	7	16	9	4	3	1
	Težko	19	35	24	21	13	6
	Z manjšimi težavami	43	36	48	50	49	36
	Dokaj lahko	20	9	14	17	24	32
	Lahko	10	4	5	7	10	21
	Zelo lahko	1	0	1	0	1	5
2007	Zelo težko	6	15	5	3	1	1
	Težko	16	28	20	14	8	3
	Z manjšimi težavami	40	38	46	46	45	27
	Dokaj lahko	23	13	19	24	28	36
	Lahko	14	5	10	12	16	29
	zelo lahko	2	1	1	1	2	5
2008	Zelo težko	9	22	11	5	3	2
	Težko	18	28	24	18	12	4
	Z manjšimi težavami	40	37	43	45	46	31
	Dokaj lahko	21	10	16	22	26	35
	Lahko	10	3	6	9	12	24
	zelo lahko	1	0	0	1	1	5

2009	Zelo težko	9	20	10	6	1	1
	Težko	19	30	22	19	12	5
	Z manjšimi težavami	40	33	44	45	45	33
	Dokaj lahko	21	11	15	21	27	36
	Lahko	11	4	8	8	13	22
	zelo lahko	1	1	0	1	1	3

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2011

Gospodinjstva so glede na dohodek razvrščena v pet kvintilov; v prvem so najrevnejša, v petem pa najpremožnejša gospodinjstva.

2.2 ŽIVLJENJSKI POGOJI V SLOVENIJI

V letu 2009 je 31 % gospodinjstev živel v stanovanjih, kjer so imeli vsaj eno od naslednjih treh težav: puščajoča streha; vlažne stene, temelji ali tla; trhli okenski okvirji ali trhla tla. Več tovrstnih težav so imela gospodinjstva, ki so živel v najemniških stanovanjih. Če te podatke razdelimo glede na vrsto zgradbe, v katerih so gospodinjstva živel, so največ težav imela gospodinjstva, ki so živel v večstanovanjskih zgradbah z manj kot 10 stanovanji, najmanj težav pa gospodinjstva, ki so živel v večstanovanjskih zgradbah z 10 ali več stanovanji.

Nepričakovane izdatke v višini 495 EUR bi v letu 2009 iz lastnih sredstev lahko pokrilo 57 % gospodinjstev. V 34 % gospodinjstev si vsaj en član gospodinjstva ni mogel privoščiti enotedenskih letnih počitnic zunaj doma. Največ takih gospodinjstev glede na tip gospodinjstva je bilo med enočlanskimi (točno polovica) in enostarševskimi gospodinjstvi (38 %). Med enočlanskimi gospodinjstvi, v katerih je bila oseba stara 50 ali več let, je bilo takih, ki si enotedenskih letnih počitnic niso mogla privoščiti, 55 %. Med enočlanskimi gospodinjstvi, v katerih je bila oseba v gospodinjstvu mlajša od 50 let, je bilo takih gospodinjstev 32 %.

Mesni oz. enakovredni vegetarijanski obrok vsaj vsak drugi dan si je lahko privoščilo 87 % gospodinjstev. 12 % gospodinjstev je z mesečnim dohodkom, ki so ga prejemale, preživelo brez težav (»lahko«, »zelo lahko«), težave (»zelo težko« ali »težko«) pa je imelo 28 % gospodinjstev. Glede na lastniški status stanovanja se je s težavami spopadalo več najemnikov kot lastnikov. Med najemniki stanovanj je bilo takih, ki so s težavami preživeli mesec, 53 %, med lastniki stanovanj pa 25 %.

Osebni računalnik je imelo 66 % vseh gospodinjstev, 6 % si ga ni moglo privoščiti, 28 % gospodinjstev pa ga ni imelo iz drugih razlogov. Med vsemi tipi gospodinjstev, v katerih so živel vzdrževani otroci skupaj z obema staršema, je bilo več kot 90 % takih, ki so imela osebni računalnik, približno 3 % takih gospodinjstev pa si računalnika niso mogli privoščiti. Osebni avtomobil je imelo 83 % gospodinjstev, 5 % si ga ni moglo privoščiti, 12 % gospodinjstev pa ga ni imelo iz drugih razlogov. V gospodinjstvih, v katerih so imeli avto, je živel 91 % oseb; 3 % oseb je živel v gospodinjstvih, v katerih si osebne avta niso mogli privoščiti, 6 % oseb pa je živel v gospodinjstvih, v katerih osebne avtomobila niso imeli iz

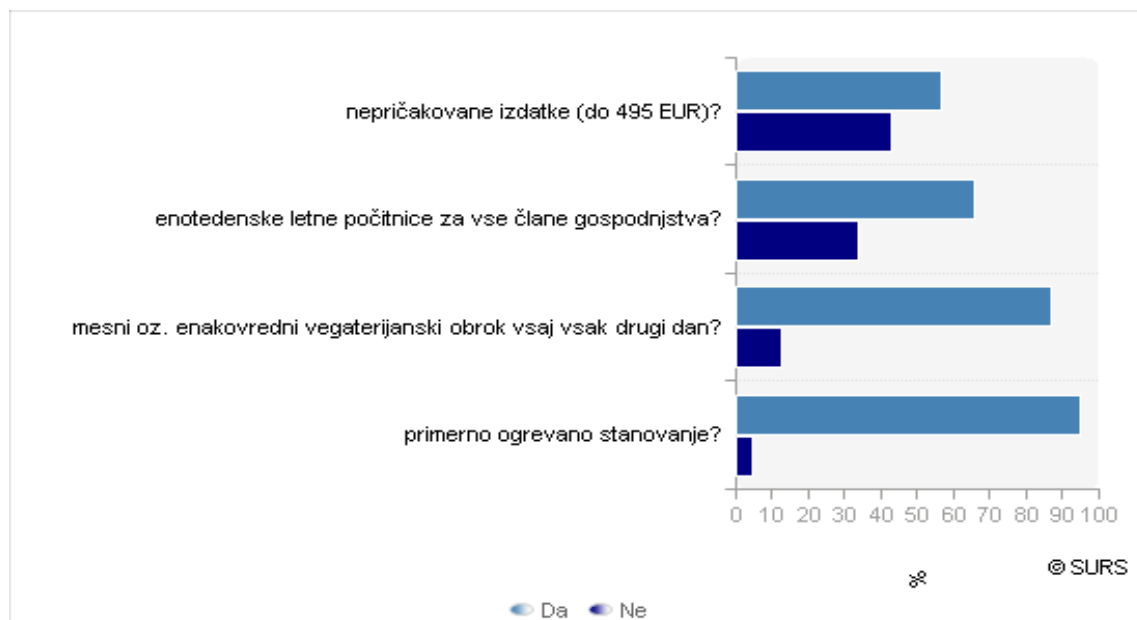
drugih razlogov. Gospodinjstev, ki si niso mogla privoščiti barvnega televizorja ali pralnega stroja, je bilo manj kot 1 %, malo več kot 1 % pa je bilo takih gospodinjstev, ki teh dveh dobrin niso imela iz drugih razlogov.

Mobilni telefon je imelo 88 % odraslih oseb, 2 % si mobilnega telefona ni moglo privoščiti, 10 % pa mobilnega telefona ni imelo iz drugih razlogov. Med osebami v starosti od 16 do vključno 50 let je mobilni telefon imelo 97 % oseb. Med starejšimi od 50 let je mobilni telefon imelo 75 % oseb. Ponošene obleke je z novimi lahko zamenjalo 83 % odraslih oseb, 12 % oseb si tega finančno ni moglo privoščiti, 4 % oseb pa oblek ni zamenjalo iz drugih razlogov.

Do vključno dvakrat je bilo pri splošnem zdravniku ali specialistu v 12 mesecih pred anketiranjem 74 % oseb, starih od 16 do 50 let, 26 % teh oseb pa več kot dvakrat. Med starejšimi od 50 let je bilo oseb, ki so bile pri splošnem zdravniku ali specialistu večkrat kot dvakrat, 56 %.

S prijatelji ali sorodniki se je na pijači ali pri obrokih dobivalo vsaj enkrat na mesec 85 % odraslih oseb, 6 % si tega ni moglo privoščiti, 8 % pa se jih ni družilo iz drugih razlogov. Prostočasnih dejavnosti, kot so npr. šport (aktivno ali kot gledalci), kino, koncerti, se je redno udeleževalo 40 % odraslih oseb, 17 % si tega ni moglo privoščiti, 43 % oseb pa se tega ni udeleževalo iz drugih razlogov. Manjšo vsoto denarja je lahko vsak teden porabilo zase, ne da bi bilo treba koga vprašati, 87 % oseb, 10 % si tega ni moglo privoščiti, 3 % pa denarja zase ni porabilo iz drugih razlogov.

Graf 1: Ali si lahko gospodinjstva privoščijo ..., Slovenija, 2009

Vir: Statistični urad RS, 2011

3 BREZPOSELNOST IN TRG DELA

Slovenijo zavezuje konvencija MOD št. 2 o brezposelnosti (1919).

Spremembe stopnje brezposelnosti se mesečno pojavljajo na naslovnica. Kaj se skriva za temi številkami? Statistični podatki o brezposelnosti in delovni sili so med najbolj skrbno načrtovanimi in datum celovitega gospodarskega narodnega zbiranja. Podatki se zbirajo mesečno z naključnim vzorčenjem populacije. Raziskava deli prebivalstvo v štiri skupine: (1) Zaposleni. To so ljudje, ki opravljajo kakršno koli plačano delo, kot tudi tisti, ki so zaposleni, vendar so odsotni z dela zaradi bolezni, stavke ali počitnic. (2) Brezposelni. Osebe, ki so razvrščene kot brezposelni, nimajo zaposlitve, so aktivni iskalci dela in so trenutno na razpolago za delo. Pomembno je omeniti, da brezposelnost ne pomeni le biti brez službe – zahteva ukrepe, da bi službo našli. (3) Ne-delovna sila. Ta vključuje 34 odstotkov odraslega prebivalstva, v kategorijo pa se vključujejo gospodinje, upokojenci, bolni za delo in tisti, ki ne iščejo dela. (4) Delovna sila. Vključuje vse tiste, ki so bodisi zaposleni ali brezposelni: zaposleni na delovnih mestih; nezaposleni, ki delo iščejo; brezposelni; nezaposleni, ki dela ne iščejo (Samuelson in Nordhaus, 2010).

V Sloveniji je trenutno 103.831 brezposelnih (podatki za december 2010). Velika večina jih ima nižjo stopnjo izobrazbe in je dolgotrajno brezposelna. Brezposelna oseba v Sloveniji povprečno potrebuje skoraj 2 leti, da najde zaposlitev. V zadnjem letu se je brezposelnost povečala kar za 34,7 odstotka. Število zaposlenih oseb se je v januarju najbolj znižalo v podravske statistične regiji, in sicer za skoraj 700. V osrednjeslovenski statistični regiji se je znižalo skoraj za 600, v savinjski statistični regiji za več kot 500. Med moškimi je bila stopnja brezposelnosti januarja desetodstotna, med ženskami pa 11,4-odstotna. Med vsemi registriranimi brezposelnimi osebami je bilo januarja 2010 52,6 odstotka moških in 47,3 odstotka žensk (Zavod za zaposlovanje, 2010).

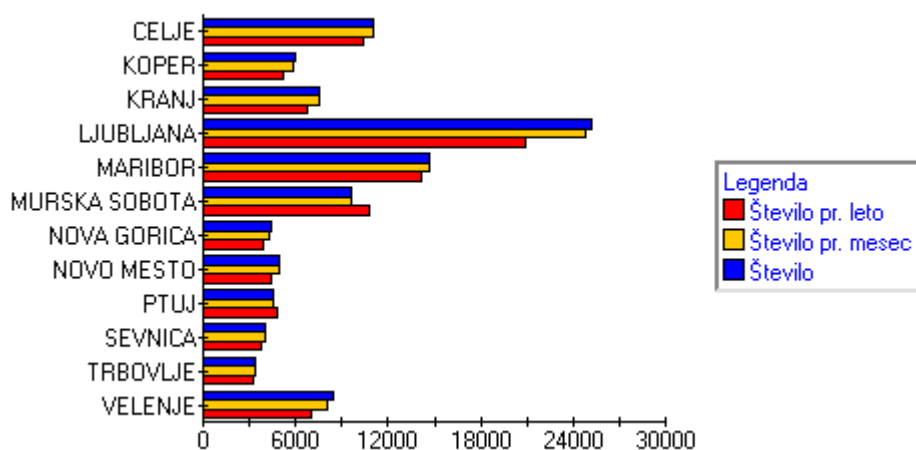
Junija je bilo po ocenah Eurostata v EU brezposelnih nekaj več kot 23 milijonov ljudi, od tega v evrskem območju nekaj manj kot 16 milijonov. Med državami članicami, za katere je Eurostat imel podatke, sta najnižjo stopnjo brezposelnosti junija zabeležili Avstrija (3,9 odstotka) in Nizozemska (4,4 odstotka), medtem ko so najvišjo stopnjo brezposelnosti, 20-odstotno, junija zabeležili v Španiji (STA, 2010).

Razlogi zanjo so različni, navadno pa jih v ekonomski teoriji delimo na kratko- in dolgoročne. Kratkoročni razlogi za brezposelnost obsegajo ciklično brezposelnost, ki nastane zaradi nihanj v gospodarski aktivnosti, in fikcijsko brezposelnost, ki nastane zaradi prostovoljne menjave in iskanja nove zaposlitve. Gospodarska politika navadno nima večjega vpliva na kratkoročna gibanja brezposelnosti, temveč jih lahko le izravnava z večjo ali manjšo dejavnostjo pri ponudbi javnih del. Veliko bolj pomembni za vodenje gospodarske politike so dolgoročni razlogi brezposelnosti, ki so predvsem strukturni. Strukturna brezposelnost pomeni, da brezposelni nimajo primerne izobrazbe in starosti ali pa so preveč fizično oddaljeni glede na povpraševanje na trgu delovne sile. Od vseh brezposelnih jih je kar 47 odstotkov brez izobrazbe, 26 odstotkov jih ima poklicno izobrazbo, 22 odstotkov končano srednjo šolo in pet odstotkov končano višjo ali visoko šolo. Ti podatki kažejo, da je kar 73 odstotkov brezposelnih zaradi pomanjkanja izobrazbe tako rekoč obsojenih na dolgoročno brezposelnost. Izobraženost prebivalstva se pri tem kaže kot eden izmed najpomembnejših dejavnikov razvoja in najpomembnejši dejavnik položaja brezposelnega na trgu delovne sile.

Vprašanje strukturne brezposelnosti je pri tem še toliko večje, če je brezposelnost kombinacija neprimerne izobrazbe in višje starosti. Podatki kažejo, da je bilo med brezposelnimi 51 odstotkov mlajših od 40 let, kar 49 odstotkov pa starejših od 40 let. Kombinacija višje starosti in pomanjkljive izobrazbe pri tem neizogibno pelje v dolgoročno brezposelnost, ki jo kaže tudi trajanje brezposelnosti. Tako je lani le 33 odstotkov registriranih brezposelnih našlo novo zaposlitev v šestih mesecih, 12 odstotkov med šestimi meseci in enim letom, kar 55 odstotkov pa jih je brezposelnih že več kot leto dni. Poleg naštetih vzrokov v Sloveniji obstaja še izrazito regionalno vprašanje brezposelnosti, ki je prav tako bolj ali manj nerazrešeno. Razlike med regijami oziroma mesti pa so velikanske (Zalar, 2002).

S spodnjim grafom lahko primerjamo razliko brezposelnosti med kraji.

Graf 2: Grafični prikaz registrirano brezposelnih po območnih službah ZRSZ (za mesec november 2010)

Vir: E-uprava, Državni portal RS, 2010

S spodnjimi tabelami lahko primerjamo brezposelnost na različne način: po območnih službah, po izobrazbi, po starosti in po spolu.

Tabela 3: Registrirana brezposelnost po območnih službah ZRSZ (za mesec november 2010)

Območna služba ZRSZ	Število	Število prejšnji mesec	Mesečni indeks	Število preteklo leto	Letni indeks
SKUPAJ	103.831	102.683	101,12	95.446	108,79
CELJE	11.054	11.073	99,83	10.432	105,96
KOPER	5.974	5.789	103,2	5.224	114,36
KRANJ	7.595	7.534	100,81	6.776	112,09

LJUBLJANA	25.211	24.750	101,86	20.966	120,25
MARIBOR	14.712	14.714	99,99	14.215	103,5
MURSKA SOBOTA	9.612	9.577	100,37	10.720	89,66
NOVA GORICA	4.374	4.328	101,06	3.930	111,3
NOVO MESTO	4.958	4.898	101,22	4.457	111,24
PTUJ	4.493	4.577	98,16	4.748	94,63
SEVNICA	4.077	4.009	101,7	3.749	108,75
TRBOVLJE	3.334	3.374	98,81	3.243	102,81
VELENJE	8.437	8.060	104,68	6.986	120,77

Vir: E-uprava, Državni portal RS, 2010

Tabela 4: Registrirana brezposelnost po skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe (za mesec november 2010)

Skupina poklicne strokovne izobrazbe oz.	Število	Število pretekli mesec	Mesečni indeks	Število pr. leto	Letni indeks
SKUPAJ	103.831	102.683	101	95.446	108,79
Brez strokovne izobrazbe (I+II)	37.413	37.086	100,88	36.402	102,78
Poklicna izobrazba (III+IV)	25.728	25.161	102,25	24.056	106,95
Končana sr. Šola (V)	28.390	28.383	100,02	25.139	112,93
Višja (VI)	3.625	3.528	102,75	2.889	125,48
Visoka (VII+VIII)	8.275	8.157	101,45	6.819	121,35
Bolonjski študij	286	269	106,32	111	257,66
Ni podatka	114	99	115,15	30	380

Vir: E-uprava, Državni portal RS, 2010

Tabela 5: Registrirana brezposelnost po starosti brezposelnih (za mesec november 2010)

Starostna skupina	Število	Število pr. mesec	Mesečni indeks	Število pr. leto	Letni indeks
SKUPAJ	103.831	102.683	101,12	95.446	108,79
DO 18 LET	133	161	82,61	143	93,01
18 – 25 LET	11.853	12.365	95,86	12.232	96,9
25 – 30 LET	16.449	16.456	99,96	15.110	108,86
30 – 40 LET	21.851	21.740	100,51	19.410	112,58
40 – 45 LET	9.395	9.247	101,6	9.381	100,15
45 – 50 LET	11.195	10.991	101,86	10.836	103,31
50 – 60 LET	30.388	29.250	103,89	26.318	115,46
60 LET IN VEČ	2.567	2.473	103,8	2.016	127,33

Vir: E-uprava, Državni portal RS, 2010

Tabela 6: Registrirana brezposelnost po spolu brezposelnih (za mesec november 2010)

Spol	Število	Število pretekli mesec	Mesečni indeks	Število preteklo leto	Letni indeks
SKUPAJ	103.831	102.683	101,12	95.446	108,79
MOŠKI	54.329	52.870	102,76	48.930	111,03
ŽENSKE	49.502	49.813	99,38	46.516	106,42

Vir: E-uprava, Državni portal RS, 2010

4 PRAVNI VIRI SOCIALNE VARNOSTI

Na mednarodni ravni so dolžnosti države in pravice posameznikov v primeru brezposelnosti določene predvsem v konvencijah in priporočilih Mednarodne organizacije dela. V splošni deklaraciji človekovih pravic je v 23. členu v povezavi s pravicami do dela, proste izbire zaposlitve in zadovoljivih pogojev za delo določena pravica do varstva pred nezaposlenostjo.³

Brezposelne osebe imajo različne pravice, ki jih večinoma ureja zakonska ureditev zaposlovanja in zavarovanja za primer brezposelnosti, delno pa tudi ureditev v posebnih predpisih, zlasti o delovnih razmerjih, zdravstvenem varstvu ter o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Vodovnik, 2003).

Določbe Evropske unije o koordinaciji socialne varnosti poznamo že 50 let, pravila pa se stalno prilagajajo socialnemu pravnemu razvoju. Novi uredbi (ES) št. 883/2004 in 987/2009 ali »posodobljena koordinacija socialne varnosti EU« temeljita na tej dragoceni izkušnji: poenostavljata in izboljšujeta zakonodajo EU, pri tem pa povečujeta pravice zadevnih oseb.⁴

Kronološki pregled mednarodne ureditve pokaže, da je pravica do socialne varnosti določena v Deklaraciji človekovih pravic.⁵ Deklaracija določa pravico do socialne varnosti v skladu z ureditvijo in sredstvi države (22. člen). V Konvenciji MOD št. 102 o minimalnih normah socialne varnosti (1952) socialna varnost ni izrecno definirana. Iz vsebine konvencije se lahko povzame, da se v okviru sistemov socialne varnosti zagotavljajo pravice do denarnih dajatev (prejemkov), ki so namenjene nadomeščanju izpadlega zaslužka zaradi socialnih primerov, med njimi tudi brezposelnosti. V Evropski socialni listini⁶ je določena pravica do socialne varnosti (12. člen), ki naj jo država zagotovi tako, da bo zagotovila pravico do dajatev za najmanj tri socialne primere, določene v konvenciji MOD št. 102, ki so pogoj za ratifikacijo konvencije. V Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah⁷ je v 9. členu določena obveznost države članice pakta, da vsakomur priznava pravico do socialne varnosti. V spremenjeni Evropski socialni listini⁸ je v 12. členu ohranjena pravica do socialne varnosti, vendar mora država podpisnica zagotoviti pravico do dajatev za najmanj šest socialnih primerov, ki so pogoj za ratifikacijo Evropskega kodeksa socialne varnosti.⁹ V pravnem redu nekdanjih Evropskih skupnosti oziroma zdaj EU je pravica do socialne varnosti določena kot splošna pravica do dajatev za socialne primere. Kot splošna pravica je pravica do socialne varnosti določena v Listini temeljnih pravic delavcev iz leta 1989 v 10. točki in v Listini temeljnih pravic v EU iz leta 2000 v prvem odstavku 34. člena, ki je vključen v poglavje Solidarnosti. Ta določa, da Unija priznava in izvaja upravičenja do dajatev socialne varnosti in socialne storitve v primerih, kot so npr. brezposelnost, v skladu s pravili, ki jih določi pravni red Skupnosti, in v skladu z nacionalnimi zakoni in običaji. S pravicami v sistemu socialne varnosti se zagotavljata varnost in kontinuiteta dohodka delavcem ter drugim

³³ OZN, Deklaracija človekovih pravic, 1948.

⁴ Evropska komisija, Določbe EU o socialni varnosti, Vaše pravice med gibanjem v Evropski uniji, 2010.

⁵ OZN, 1948.

⁶ Svet Evrope, 1961.

⁷ OZN, 1966.

⁸ Svet Evrope, 1996.

⁹ Svet Evrope, 1964.

aktivnim osebam in njihovim družinskim članom v času, ko ne morejo delati ali imajo povečane stroške. V mednarodnih aktih so socialna zavarovanja določena v Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (1966), ki v 9. členu določa, da morajo države članice vsakomur priznavati pravico do socialne varnosti, vključno s pravico do socialnih zavarovanj v Konvenciji MOD št. 102 o minimalnih normah socialne varnosti (1952), ki v 6. členu omenja obvezna zavarovanja za zavarovane osebe in druga zavarovanja, ki izpolnjujejo določene pogoje ter lahko nadomestijo obvezna zavarovanja, in v Priporočilu MOD št. 167 o varnosti dohodka (1944), ki določa pogoje, ki morajo biti izpolnjeni pri določanju sistemov socialnih zavarovanj.

Pravica do denarne socialne pomoči je določena zlasti v aktih Sveta Evrope in tudi v aktih ES oziroma EU. V Evropski socialni listini iz leta 1961 je v 13. členu določeno, da ima vsak, ki nima zadostnih sredstev za življenje in si jih ni zmožen zagotoviti z lastnim trudom ali iz drugih virov ter nima pravice iz sistema socialne varnosti, pravico do zadostne pomoči in v primeru bolezni pravico do zdravstvenih storitev, ki jih potrebuje. V 14. členu je določena pravica do storitev socialnovarstvenih služb. V spremenjeni Evropski socialni listini iz leta 1996 je, poleg pravice do socialnega varstva iz 13. člena, v 30. členu dodana pravica do varstva pred revščino in socialno izključenostjo in v 31. členu pravica do nastavitve. V aktih ES oz. EU sta jasno razmejeni pravica do socialne varnosti in pravica do socialne pomoči. V Uredbi 1408/71/EGS o uporabi sistemov socialne varnosti za zaposlene, samozaposlene in njihove družinske člane, ki se selijo v okviru Skupnosti, je v določbah o materialni veljavnosti določeno (4. člen), da se uredba ne uporablja za socialne in zdravstvene pomoči ter za sisteme za žrtve vojne in njenih posledic. V novi uredbi 883/2004/ES o koordinaciji sistemov socialne varnosti je enaka določba v 3. členu. V Listini o temeljnih socialnih pravicah delavcev iz leta 1989 je pravica do socialne pomoči določena za osebe, ki ne morejo dobiti zaposlitev ali se ne morejo znova zaposliti (točka 10). Na Mednarodni ravni so temeljne pravice za primer brezposelnosti določene v Splošni deklaraciji človekovih pravic. V deklaraciji je v 23. členu določena, v povezavi s pravico do dela, pravico do proste izbire zaposlitve in pravico do zadovoljivih pogojev za delo, tudi pravica do varstva pred nezaposlenostjo. V 25. členu je med drugimi pravicami za socialne primere določena pravica do varstva v primeru nezaposlenosti. Temeljna mednarodna pravila oz. standardi o pravicah brezposelnih oseb in dolžnostih države so določeni zlasti v konvencijah in priporočilih MOD. Konvencije in priporočila MOD določajo dolžnosti držav in pravice posameznikov na področju organizacije službe za zaposlovanje in posredovanje dela, dohodkovne varnosti za brezposelne osebe in politike zaposlovanja.

Na področju politike zaposlovanja in spodbujanja zaposlovanja Slovenijo zavezujejo konvencije MOD: Konvencija št. 2 o brezposelnosti (1919), Konvencija št. 88 o organizaciji službe zaposlovanja (1948), Konvencija št. 122 o politiki zaposlovanja (1964), Konvencija št. 159 o poklicni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (1983). Dolžnosti držav in pravice brezposelnih oseb so določene v Konvenciji št. 44 o zagotavljanju prejemkov ali dodatkov osebam, ki so proti svoji volji brezposelne (1934), Konvenciji št. 102 o minimalnih normah socialne varnosti (1952), Konvenciji št. 168 o pospeševanju zaposlovanja in varstvu pred brezposelnostjo (1988). V Konvenciji št. 44 so določena osnovna pravila za sistem denarnih dajatev za primer brezposelnosti. Po vzoru določb te konvencije so bili oblikovani sistemi zavarovanja za brezposelnost v evropskih državah. V konvenciji št. 102 je definiran primer brezposelnosti in določene so minimalne pravice do denarnih dajatev v primeru brezposelnosti. V novejši Konvenciji št. 168 je opredeljeno razmerje med socialno varnostjo za brezposelne in pospeševanjem oz. ustvarjanjem razmer za zaposlovanje. Določene so dolžnosti države pri pospeševanju produktivnega zaposlovanja. Konvencija določa primarnost

ukrepov za pospeševanje zaposlovanja pred ukrepi socialne oz. dohodkovne varnosti. Sistem denarnih dajatev za brezposelnost mora biti po konvenciji določen tako, da brezposelne osebe ne odvrča od iskanja in sprejema zaposlitve. Slovenijo zavezuje Konvencija št. 102 (Škoberne in Strban, 2010).

5 DENARNI PREJEMKI IZ STRANI ZAVODA ZA ZAPOSLOVANJE

V Konvenciji MOD št. 102 o minimalnih normah socialne varnosti (1952) socialna varnost ni izrecno definirana. Iz vsebine konvencije se lahko povzame, da se v okviru sistemov socialne varnosti zagotavljajo pravice do denarnih dajatev (prejemkov), ki so namenjene nadomeščanju izpadlega zaslužka zaradi socialnih primerov, med njimi tudi brezposelnosti. Konvencija št. 88 govori o organizaciji službe zaposlovanja (1948).

S 1. januarjem 2011 je pričel veljati Zakon o urejanju trgu dela,¹⁰ ki nadomešča prejšnji Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti.¹¹

Na Zavodu za zaposlovanje lahko zaprosimo za tri vrste denarnih prejemkov:

1. Plačilo za opravljanje javnih del
2. Denarna pomoč v času vključitve v programe izobraževanja in usposabljanja (APZ)
3. Denarno nadomestilo za primer brezposelnosti.

5.1. PLAČILO ZA OPRAVLJANJE JAVNIH DEL

Za to vrsto pravice lahko zaprosijo vse brezposelne osebe in presežni delavci, ki so prijavljeni na Zavodu za zaposlovanje. Normativna podlaga je Zakon o urejanju trga dela, Navodilo o izvajanju javnih del, Pravilnik o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja,¹² Program lokalnih zaposlitvenih programov – javna dela in Pravilnik o financiranju in izvajanju lokalnih zaposlitvenih programov – javna uprava.¹³ Javna dela so namenjena aktiviranju brezposelnih oseb, njihovi socialni vključenosti, ohranitvi ali razvoju delovnih sposobnosti ter spodbujanju razvoja novih delovnih mest. Brezposelna oseba je lahko vključena v program javnega dela največ eno leto, kar se zaradi stanja na trgu dela lahko podaljša, vendar najdlje za eno leto pri istem izvajalcu javnih del. Ciljne skupine brezposelnih oseb, katerim se vključitev v program javnega dela lahko podaljša, in obdobje podaljšanja se določijo v katalogu APZ.

Pogodba o zaposlitvi, sklenjena zaradi opravljanja javnih del, se sklene ob upoštevanju posebnosti glede višine plačila za delo, trajanja letnega dopusta in razlogov za njeno prenehanje, ki so določeni v Zakonu o urejanju trga dela. Po pogodbi o zaposlitvi, sklenjeni za opravljanje javnih del, je udeleženec upravičen do plače, izražene v deležu od minimalne plače, in sicer po ravnih strokovne izobrazbe oziroma usposobljenosti za delo, ki ga opravlja v programu javnih del:

- za I. raven izobrazbe oziroma usposobljenosti 80 odstotkov minimalne plače,
- za II. raven izobrazbe oziroma usposobljenosti 85 odstotkov minimalne plače,

¹⁰ Zakon o urejanju trga dela (ZUTD), Ur. l. RS 80/2010.

¹¹ Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB-UPB1), Ur. l. RS 107/2007 17. 10. 2006.

¹² Ur. l. RS 5/2007, 19. 1. 2007.

¹³ Ur. l. RS 108/2003, 7. 11. 2003.

- za III. raven strokovne izobrazbe oziroma usposobljenosti 90 odstotkov minimalne plače,
- za IV. raven strokovne izobrazbe oziroma usposobljenosti 95 odstotkov minimalne plače;
- za V. raven strokovne in splošne izobrazbe oziroma usposobljenosti 100 odstotkov minimalne plače,
- za VI. raven strokovne izobrazbe oziroma usposobljenosti 110 odstotkov minimalne plače,
- za VII. raven strokovne izobrazbe oziroma usposobljenosti 120 odstotkov minimalne plače.

Udeleženec javnih del je upravičen tudi do povračila stroškov za prehrano med delom ter za prevoz na delo in z dela.

5.2. DENARNA POMOČ V ČASU VKLJUČITVE V PROGRAME IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA

Za to vrsto pravice lahko zaprosijo vse brezposelne osebe, ki so prijavljene na Zavodu za zaposlovanje in imajo izdelan zaposlitveni načrt. Normativna podlaga je Zakon o urejanju trga dela, Pravilnik o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja, Pravilnik o izvajanju programov aktivne politike zaposlovanja, Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja (Program 5000, 10000), Pravilnik o štipendiranju.¹⁴ Osnova za plačilo je zajamčena plača v višini od 60 % osnove, odvisno od ocene realizacije. Osnova se spreminja z rastjo cen življenjskih potrebščin. Plačilo je neobdavčeno.¹⁵

5.3. DENARNO NADOMESTILO ZA PRIMER BREZPOSELNOSTI

Za to vrsto pravice lahko zaprosijo vse brezposelne osebe, ki so prijavljene na Zavodu za zaposlovanje in so izgubile zaposlitev brez lastne krivde ali volje ter so bile neprekinjeno zaposlene najmanj devet mesecev v zadnjih 24 mesecih. Osebe morajo imeti obvezno zavarovanje za primer brezposelnosti. Normativna podlaga je Zakon o urejanju trga dela, Zakon o usklajevanju transferjev posameznikov in gospodinjstvom v RS. Višina denarnega nadomestila je za prve tri mesece prejemanja 80 % in za naslednje mesece prejemanja 60 % zavarovančeve povprečne mesečne plače, ki jo je prejel v zadnjih 8 mesecih pred brezposelnostjo.

Izplačano denarno nadomestilo ne more biti nižje od 350 evrov in ne višje od trikratnika tako določenega najnižjega denarnega nadomestila. Denarna nadomestila se usklajujejo enkrat letno, in sicer v januarju za indeks cen življenjskih potrebščin za zadnjih 12 mesecev pred mesecem uskladitve. Plačilo je obdavčeno.

Ker je denarno nadomestilo najpomembnejša oblika denarnega prejemka za brezposelne, ga bom opisala bolj podrobno. Rok za vložitev zahtevka za priznanje pravice do denarnega nadomestila je 30 dni od prenehanja obveznega zavarovanja. V primeru bolezni, porodniškega dopusta, vojaške dolžnosti, prestajanja pripora oziroma zaporne kazni oziroma vzgojnega ali varstvenega ukrepa do 6 mesecev pa se morate pri Zavodu prijaviti v roku 8 dni in vložiti zahtevek. Če tega ne storite v 30 dneh po prenehanju navedenih razlogov, ne morete uveljavljati pravice do denarnega nadomestila.

¹⁴ Ur. l. RS 48/1999, 18. 6. 1999.

¹⁵ Katalog denarnih prejemkov 1992–2008, zbirka ZDPU.

Za uveljavljanje pravic do denarnega nadomestila potrebujete obrazec, ki ga dobite na uradu za delo, pogodbo o zaposlitvi za določen čas in potrdilo o povprečno prejeti plači, ki ste jo prejeli v zadnjih 8 mesecih pred nastankom brezposelnosti.

Če vam je delovno razmerje prenehalo iz drugega razloga kot je prenehanje pogodbe o zaposlitvi za določen čas (npr. zaradi redne oz. izredne odpovedi, sporazumne razveljavitve, na podlagi sodbe sodišča ipd.), je treba predložiti ustrezna dokazila (Zavod za zaposlovanje, 2011).

Trajanje denarnega nadomestila je odvisno od časa zavarovanja za primer brezposelnosti, in sicer:

- 3 mesece za zavarovanje od 9 mesecev do 5 let,
- 6 mesecev za zavarovanje od 5 do 15 let,
- 9 mesecev za zavarovanje od 15 do 25 let,
- 12 mesecev za zavarovanje nad 25 let,
- 19 mesecev za zavarovance, starejše od 50 let, in za zavarovanje nad 25 let,
- 25 mesecev za zavarovance, starejše od 55 let, in za zavarovanje nad 25 let.

Zavarovanje upravičencev do denarnega nadomestila

Ureditev obveznega zavarovanja v času do izdaje odločbe o priznanju pravice. V času od prijave na Zavodu do izdaje odločbe o priznanju pravice do denarnega nadomestila si brezposelna oseba obvezno zdravstveno zavarovanje uredi sama, in sicer na enoti oziroma izpostavi Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije, pristojni pri občini stalnega prebivališča.

Ureditev obveznega zdravstvenega zavarovanja po izdaji odločbe. Ko brezposelna oseba prejme odločbo o priznanju pravice do denarnega nadomestila, se na enoti oz. izpostavi Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije odjavi iz zavarovanja po začasnem statusu in uveljavi morebitno vračilo vplačanega prispevka. Prijavo za obvezno zdravstveno zavarovanje za brezposelno osebo izvede Zavod RS za zaposlovanje z dnem, ko ji je z odločbo priznal pravico do denarnega prejemka, odjavo pa z iztekom, prenehanjem oz. mirovanjem te pravice. Zavarovanec, ki zaradi mirovanja ali prenehanja ni v celoti izkoristil pravice do denarnega nadomestila, ima po prenehanju razlogov za mirovanje ali v primeru ponovne brezposelnosti pravico uveljavljati preostali, še neizkoriščeni del denarnega nadomestila. Zavarovanec, ki je po prenehanju pravice do denarnega nadomestila ali v času njenega mirovanja dosegel zavarovalno dobo v trajanju devetih mesecev ali več, ta pa za odmero pravice še ni bila upoštevana, in ki izpolnjuje pogoje iz prejšnjega člena, najprej izkoristi preostali del še neizkoriščene pravice, nato pa novo pravico, odmerjeno od zavarovalne dobe (Zavod za zaposlovanje, 2011).

5.4 PRIMER SODNE ODLOČBE RS3004845

Odločba: Sodba VIII Ips 412/2009. Odločba 2: VDSS Psp 7/2009.

Področje: Socialno zavarovanje, nadomestilo za čas čakanja na ustrezno zaposlitev – pravnomočna odločba – izbris iz evidence brezposelnih – ustavitev izplačila – preplačilo.

Zveza: ZPIS-1, člen 275. OZ, člen 191.

Jedro: Pravnomočna odločba, s katero je določeno obdobje, za katero je izplačevanje nadomestila ustavljeno, predstavlja podlago za izdajo odločbe o ugotovitvi, znesku in načinu povrnitve preplačila v skladu s tretjim odstavkom 275. člena ZPIZ-1.

Obrazložitev:

1. Sodišče prve stopnje je odpravilo odločbi tožene stranke, in sicer št. 5021305 z dne 24. 11. 2006 v celoti, št. 25 5021305 1 z dne 10. 10. 2006 pa v drugem stavku prvega odstavka izreka. Presodilo je, da tožnik v obdobju od 5. 7. 2005 do 25. 4. 2006 do nadomestila za čas čakanja na ustrezno zaposlitev kot invalid III. kategorije ni bil upravičen, ker je bil črtan iz evidence brezposelnih oseb; neupravičeno prejete zneske je dolžan vrniti na podlagi 275. člena Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (v nadaljevanju ZPIZ-1, Ur. l. RS, št. 106/99 in naslednji). Vendar pa preplačilo znaša 874.162,64 SIT in ne 883.740,00 SIT.
2. Sodišče druge stopnje je v pretežnem delu potrdilo sodbo sodišča prve stopnje, spremenilo jo je le v delu, v katerem je odpravljena odločba tožene stranke z dne 10. 10. 2006, in sicer tako, da je odpravilo celoten prvi odstavek te odločbe (in ne le drugi stavek), torej del, v katerem je ugotovljeno obdobje nastanka preplačila (1. 7. 2005 do 31. 8. 2006), in del, v katerem je navedena višina preplačila. Ugotovilo je, da je tožena stranka ustavila izplačevanje nadomestila z dnem 4. 7. 2005 (in ne z dnem 1. 7. 2005) ter ga s 26. 4. 2006 ponovno vzpostavila. Zato je lahko preplačilo nastalo le v obdobju od 5. 7. 2005 do 25. 4. 2006. Znesek 883.740,00 SIT je po ugotovitvah sodišča druge stopnje pravilno ugotovljen, vendar pa v spremembo sodbe sodišča prve stopnje (ki je ugotovilo nižji znesek) ni posegalo, ker se je pritožil le tožnik.
3. Zoper pravnomočno sodbo sodišča druge stopnje je pravočasno revizijo vložil tožnik zaradi zmotne uporabe materialnega prava ter bistvene kršitve določb pravnega postopka. Navaja, da bi moralo sodišče prve stopnje kot predhodno rešiti vprašanje zakonitosti odločbe Zavoda RS za zaposlovanje o izbrisu iz evidence brezposelnih oseb. Moralo bi prekiniti postopek in počakati na izid sodnega spora o tem ali pa predhodno vprašanje rešiti samo. Meni, da je bistveno kršilo določbe postopka, ker tega ni storilo, sodišče druge stopnje pa je zmotno uporabilo materialno pravo, ker sodbe sodišča prve stopnje zaradi te bistvene kršitve ni razveljavilo. Rezident nadalje nasprotuje stališču sodišča druge stopnje, da je za odločitev bistvenega pomena pravnomočnost odločbe z dne 28. 8. 2006. Z njo namreč ni bilo odločeno o preplačilu, zato ta odločba ni podlaga za ugotovitev preplačila. Prav tako pa se ne strinja s tem, da mora vrniti celotno nadomestilo, ki ga je prejel od 5. 7. 2005 do 25. 4. 2006. Zavod RS za zaposlovanje je o izbrisu iz evidence brezposelnih oseb odločil 25. 10. 2005, odločba je postala dokončna 23. 12. 2005, nadomestilo pa je kljub temu tudi po tem datumu še prejemal, kar pomeni, da mu je tožena stranka izplačala nekaj, za kar je vedela, da ni dolžna plačati. Zato glede na 191. člen Obligacijskega zakonika (OZ, Ur. l. RS, št. 83/2001 in naslednji) ne more

zahtevati tega nazaj, saj si pravice zahtevati nazaj, kar je plačala, ni pridržala. Ne strinja se tudi z ugotovljeno višino preplačila. Predlaga spremembo izpodbijane sodbe z ugoditvijo zahtevku oziroma podrejeno razveljavitev in vrnitev zadeve v novo sojenje.

4. Revizija ni utemeljena.
5. Revizijsko sodišče preizkusi izpodbijano sodbo v tistem delu, v katerem se izpodbija z revizijo, in v mejah razlogov, ki so v njej navedeni. Revizije ni mogoče vložiti zaradi zmotne ali nepopolne ugotovitve dejanskega stanja (tretji odstavek 370. člena Zakona o pravnem postopku – ZPP, Ur. l. RS, št. 26/99 in naslednji).
6. Očitek, ki se nanaša na ravnanje sodišča prve stopnje, smiselno pa tudi sodišča druge stopnje (čeprav pod razlogom zmotne uporabe materialnega prava) o relativni bistveni kršitvi določb pravnega postopka, ki naj bi bila storjena s tem, da sodišče prve stopnje postopka ni prekinilo do pravnomočnosti odločitve o zakonitosti odločb Zavoda RS za zaposlovanje o izbrisu iz evidence brezposelnih oseb oziroma ker predhodnega vprašanja o tem ni rešilo samo v tem sporu, sodišče druge stopnje pa je kljub temu sodbo sodišča potrdilo, namesto da bi jo razveljavilo, ni utemeljen. Bistvena kršitev določb pravnega postopka po prvem odstavku 339. člena ZPP je podana, če sodišče med postopkom ni uporabilo kakšne določbe tega zakona ali jo je uporabilo nepravilno, pa bi to lahko vplivalo na zakonitost in pravilnost sodbe. Med sodbo in kršitvijo procesnih določb mora torej obstajati vzročna zveza. Kot je pojasnilo že sodišče druge stopnje, je v tem sporu bistvenega pomena pravnomočnost odločbe tožene stranke z dne 28. 8. 2006, s katero je bilo odločeno o ustavitvi izplačevanja nadomestila plače za čas čakanja na zaposlitev z dnem 4. 7. 2005 in o ponovnem izplačevanju z dnem 26. 4. 2006. Izdaja te odločbe je temeljila na izbrisu tožnika iz evidence brezposelnih oseb, zato za odločbo z dne 10. 10. 2006, ki je bila posledica ustavitve izplačevanja nadomestila in s katero je bilo odločeno o preplačilu, izbris tožnika iz evidence brezposelnih ni bilo več predhodno vprašanje. Torej na odločitve o zakonitosti odločb z dne 10. 10. 2006 in 24. 11. 2006 ni vplivala rešitev spora v zvezi z izbrisom tožnika iz evidence brezposelnih oseb.
7. Materialno pravo ni zmotno uporabljeno.
8. Tožena stranka je z odločbo z dne 28. 8. 2006 odločila, da se s 4. 7. 2005 ustavi izplačevanje nadomestila za čas čakanja na zaposlitev tožniku, ki je invalid III. kategorije. Ker je bilo z isto odločbo odločeno, da se ponovno vzpostavi s 26. 4. 2006, za izplačevanje nadomestila tožniku v času od 4. 7. 2005 do 25. 4. 2006 ni bilo podlage. Revizija zato se neutemeljeno zatrjuje, da ta odločba ne predstavlja podlage za ugotovitev preplačila. Odločba, s katero je določeno obdobje, ko je izplačevanje ustavljeno, je pravnomočna, zato predstavlja podlago za izdajo odločbe o ugotovitvi, znesku in načinu povrnitve preplačila v skladu s tretjim odstavkom 275. člena ZPIZ-1.
9. Revizija se tudi neutemeljeno sklicuje na 191. člen OZ, ki določa, da kdor kaj plača, čeprav ve, da ni dolžan, nima pravice zahtevati nazaj, razen če si je pridržal pravico zahtevati nazaj ali če je plačal, da bi se izognil sili. Glede na to določbo ni pomembno, kdaj je postala odločba Zavoda RS za zaposlovanje o izbrisu tožnika iz evidence brezposelnih oseb pravnomočna, ampak je pomembno, kdaj je tožena stranka izvedela (»kaj plača, čeprav ve«), da tožnik v evidenco ni več prijavljen. Uporaba 191. člena OZ bi zato prišla v poštev le v primeru, če bi tožena stranka za to izvedela že v obdobju, za katero se ugotavlja preplačilo. Tega revizija ne zatrjuje, sicer pa iz sodbe sodišča prve

stopnje izhaja, da je bila tožena stranka o izbrisu s strani Zavoda RS za zaposlovanje obveščena šele 16. 8. 2006.

10. Revizijske navedbe v zvezi z višino zneska preplačila pomenijo nasprotovanje ugotovljenemu dejanskemu stanju, ki pa ni dovoljen revizijski razlog.
11. Ker niso podani z revizijo uveljavljeni razlogi, jo je Vrhovno sodišče zavrnilo.

6 VRSTE STROŠKOV, DAJATVE IN VIŠINA DENARNIH DAJATEV

V Konvenciji št. 44 so določena osnovna pravila za sistem denarnih dajatev za primer brezposelnosti. Po vzoru določb te konvencije so bili oblikovani sistemi zavarovanja za brezposelnost v evropskih državah.

Prednost pri vključevanju v ukrepe APZ imajo osebe, ki prejemajo denarno nadomestilo za primer brezposelnosti ali socialno varstvene prejemke, osebe iz ranljivih skupin na trgu dela ter brezposelne osebe, ki še niso bile vključene v noben ukrep APZ.

Postopek vključitve: Brezposelne osebe in iskalci zaposlitve, katerih zaposlitev je ogrožena so upravičene do vključitve v posamezno aktivnost APZ na podlagi zaposlitvenega načrta.

Šolajoča se mladina in iskalci zaposlitve se vključujejo brez predhodne obravnave.

Zaposleni so upravičeni do vključitve neposredno ali na podlagi sprejetega projekta delodajalca.

Stroški za izvajanje ukrepov in aktivnosti APZ se zagotavljajo¹⁶ kot plačila storitev operativnih izvajalcev, nadomestilo stroškov za izvajanje aktivnosti pooblaščenim izvajalcem, subvencije in denarne dajatve udeležencem. Denarne dajatve udeležencem so dodatek za aktivnost, dodatek za prevoz, nadomestilo življenjskih stroškov, obvezno zdravstveno zavarovanje in stroški predhodnega zdravniškega pregleda.

Dodatek za aktivnost

Dodatek za aktivnost je prejemek, ki je namenjen oziroma omogoča usposabljanje ali izobraževanje. Dodatek za aktivnost pripada osebam, ki so vključene v aktivnosti APZ. Osebe, vključene v aktivnosti APZ, ki trajajo 100 ur ali več, so upravičene do dodatka za aktivnost za vsako uro dejanske prisotnosti v programu. Višina dodatka za aktivnost se določi v Katalogu in ne more biti nižja kot 1,00 EUR in ne višja kot 5,00 EUR na uro dejanske prisotnosti v programu. Udeleženec je lahko upravičeno odsoten največ 50 % od načrtovane udeležbe v mesecu. Za upravičeno odsotnost se šteje zlasti bolezen, smrt v družini in poziv na sodišče. Oseba je dolžna o tem obvestiti pooblaščenega izvajalca do konca meseca oziroma najpozneje v treh dneh po prenehanju razloga in predložiti o tem dokazila. Čas upravičene odsotnosti se šteje kot prisotnost v aktivnosti, zato osebam, ki predložijo dokazila o upravičeni odsotnosti, pripada dodatek za aktivnost (Zavod za zaposlovanje, 2011).

Brezposelne osebe, vključene v aktivnosti APZ v okviru Ukrepa 1 ter Programe institucionalnega usposabljanja in nacionalnih poklicnih kvalifikacij, ki trajajo 100 ur ali več, so upravičene do dodatka za aktivnost v višini 1,10 EUR za vsako uro dejanske prisotnosti v programu (kaj šteje za uro dejanske prisotnosti, je določeno za vsak program v javnem naročilu oz. razpisu). Brezposelne osebe, vključene v aktivnosti Delovni preizkus, Usposabljanje na delovnem mestu, Usposabljanje absolventov na delovnem mestu in subvencija za zaposlitev diplomantov/Absolvent – aktiviraj in zaposli se!, Spodbujanje zaposlovanja dolgotrajno brezposelnih oseb 2009/10 ter Spodbujanje razvoja socialnega

¹⁶ V skladu z 22. členom Pravilnika o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja (Ur. l. RS 5/2007).

podjetništva in trajajo 100 ur ali več, so upravičene do dodatka za aktivnost v višini 3,00 EUR za vsako uro dejanske prisotnosti v programu. Dodatek za aktivnost se izplačuje mesečno za pretekli mesec (Zavod za zaposlovanje, 2011).

Dodatek za prevoz

Dodatek za prevoz pripada brezposelnim osebam ter osebam v postopku izgubljanja zaposlitve, ki so vključene v izvajanje aktivnosti APZ in katerih kraj stalnega ali začasnega prebivališča oziroma kraj, iz katerega dejansko prihajajo, če je le-ta bližji od kraja stalnega ali začasnega prebivališča, je do kraja izvajanja aktivnosti oddaljen najmanj en kilometer v eno smer. Dodatek za prevoz se izračuna na podlagi oddaljenosti od kraja iz prejšnjega odstavka do kraja izvajanja aktivnosti v kilometrih. Dodatek za prevoz se izplačuje mesečno za pretekli mesec, višina izplačila dodatka pa je odvisna od dejanske prisotnosti osebe iz prvega odstavka tega člena v aktivnosti v posameznem mesecu.

Višina dodatka se določi na podlagi javno objavljene povprečne standardne tarife za prevoz potnikov v javnem linijskem prometu, ki jih določi pristojni organ Ministrstva za promet. Izjemoma, kadar brezposelna oseba dokaže, da so stroški javnega prevoza višji od dodatka za prevoz, se povrnejo dejanski stroški prevoza. Zavod izplača le znesek, ki je razviden iz predloženih dokazil o strošku prevoza (Zavod za zaposlovanje, 2011).

Nadomestilo življenjskih stroškov

Nadomestilo življenjskih stroškov pripada le osebam, vključenim v aktivnost Formalno izobraževanje ali v aktivnost Projektno učenje za mlade, vključitve in udeležbe. Višina nadomestila življenjskih stroškov znaša 6,00 EUR na dan dejanske prisotnosti v programu (Zavod za zaposlovanje, 2011).

Obvezno zdravstveno zavarovanje

Obvezno zdravstveno zavarovanje Zavod krije za osebe, vključene v aktivnost Formalno izobraževanje ali v aktivnost Projektno učenje za mlade, kadar brezposelna oseba ni zavarovana na drugi podlagi. Stroške obveznega zdravstvenega zavarovanja v celoti krije Zavod (Zavod za zaposlovanje, 2011).

Predhodni zdravniški pregled

Zavod lahko za potrebe vključitve v posamezno aktivnost napoti brezposelno osebo na predhodni zdravniški pregled. Stroške predhodnega zdravniškega pregleda iz prejšnjega odstavka v celoti krije Zavod (Zavod za zaposlovanje, 2011).

7 DRŽAVNE POMOČI

Konvencija št. 122 govori o politiki zaposlovanja. Dolžnosti držav in pravice brezposelnih oseb so določene v Konvenciji št. 44 o zagotavljanju prejemkov ali dodatkov osebam, ki so proti svoji volji brezposelne (1952).

V zadnjih desetletjih se vzporedno z rastjo brezposelnosti v evropskih državah poudarja, da samo pasivni sistemi denarnih dajatev za čas brezposelnosti ne zadoščajo, temveč mora biti določena aktivna zaposlovalna politika za brezposelne osebe. Zato države sprejemajo programe aktivne politike zaposlovanja, v katere se vključujejo brezposelne osebe in iskalci zaposlitve. V programih APZ se brezposelnim osebam in iskalcem zagotavljajo programi izobraževanja, usposabljanja ter pridobivanja znanj in veščin, s katerimi naj bi oseba imela večje možnosti, da najde zaposlitev, po kateri se povprašuje na trgu dela. Vključevanje v te programe se lahko spodbuja tudi z različnimi denarnimi dajatvami in plačili za delo, na primer v javnih delih (Bubnov Škoberne in Strban, 2010).

Ukrepi APZ so:

- usposabljanje in izobraževanje,
- nadomeščanje na delovnem mestu in delitev delovnega mesta,
- spodbude za zaposlovanje,
- kreiranje delovnih mest,
- spodbujanje samozaposlovanja.

Pomoč se lahko dodeli na podlagi sheme pomoči ali po pravilu »de minimis«, pri čemer se mora vsak ukrep individualne pomoči, dodeljen v skladu z Uredbo o splošnih skupinskih izjemah,¹⁷ izrecno sklicevati na veljavno določbo iz poglavja II te uredbe in na nacionalno pravno podlago, ki je osnova za posamezno individualno pomoč (Zavod za zaposlovanje, Katalog ukrepov APZ).

Za namene izvajanja aktivnosti, ki predstavljajo državno pomoč, se za prikrajšanega delavca šteje oseba, ki v preteklega pol leta ni imela redno plačane zaposlitve, nima dokončane (višje) srednje stopnje izobrazbe ali poklicnega usposabljanja (ISCED 3), je starejša od 50 let, živi sama in ima enega ali več vzdrževanih članov, dela v sektorju ali ima poklic v državi članici, kjer je neravnovesje med spoloma vsaj 25 % višje od povprečnega ravnovesja med spoloma v vseh gospodarskih sektorjih v zadevni državi članici, in spada v skupino, ki je zastopana v manjšem številu, je član etnične manjšine in hoče razvijati svoj lingvistični profil, poklicno usposabljanje ali delovne izkušnje, da poveča možnosti dostopa do redne zaposlitve (Zavod za zaposlovanje, Katalog ukrepov APZ). Resno prikrajšani delavec je oseba, ki je bila v zadnjih 24 mesecih ali več nezaposlena.

Invalid pomeni vsako osebo, katere invalidnost je priznana z državno zakonodajo ali ima priznano omejitev, ki izhaja iz telesnih, duševnih ali psihičnih okvar.

¹⁷ Uredba Komisije (ES) št. 800/2008 z dne 6. 8. 2008.

V okviru sheme pomoči se izvaja pomoč za zaposlovanje in pomoč za usposabljanje zgoraj opredeljenih skupin oseb. Pomoč je namenjena izenačevanju možnosti opredeljenih skupin oseb pri njihovi konkurenčnosti in zaposljivosti na trgu dela.

Intenzivnost pomoči za zaposlovanje prikrajšanih delavcev ne sme presegati 50 % upravičenih stroškov. Upravičeni stroški so stroški plač za največ 12 mesecev po zaposlitvi. Če gre za resno prikrajšanega delavca, so upravičeni stroški za največ 24 mesecev po zaposlitvi. Stroški plač pomenijo celoten znesek, ki ga mora upravičenec do pomoči dejansko plačati v zvezi z zadevno zaposlitvijo. Vključuje bruto plačo pred obdavčitvijo, obvezne prispevke, kot so prispevki za socialno varnost, in stroške skrbi za otroke in starše. Intenzivnost pomoči za zaposlovanje invalidov ne sme presegati 75 % upravičenih stroškov. Upravičeni stroški so stroški za celotno obdobje, v katerem je invalid zaposlen. Prav tako mora biti pri tej vrsti pomoči izpolnjen pogoj spodbujevalnega učinka, ki v tem primeru predstavlja neto povečanje števila zaposlenih v zadevnem podjetju v primerjavi s povprečjem v preteklih dvanajstih mesecih. Za zmanjšanje števila delovnih mest se ne štejejo delovna mesta, ki so prosta zaradi prostovoljnega odhoda, nezmožnosti opravljanja dela, starostne upokojitve, prostovoljnega skrajšanja delovnega časa ali zakonite odpovedi zaradi nediscipline oziroma presežkov delovne sile. Če je trajanje zaposlitve krajše od 12 mesecev ali, odvisno od primera, 24 mesecev, se pomoč sorazmerno zmanjša.

Intenzivnost pomoči za usposabljanje ne sme presegati 25 % za posebno usposabljanje in 60 % upravičenih stroškov za splošno usposabljanje. V primeru usposabljanja prikrajšanih delavcev in invalidov se lahko intenzivnost poveča za 10 odstotnih točk. Upravičeni stroški so stroški dela inštruktorjev, potni stroški inštruktorjev in oseb, ki se usposabljaajo, vključno z nastanitvijo, drugi tekoči stroški, kot so material in zaloge, neposredno povezani s projektom; amortizacija orodja in opreme v obsegu, v katerem se uporablja izključno za projekt usposabljanja, stroški vodenja in svetovanja, ki se nanašajo na projekt usposabljanja, stroški oseb, ki se usposabljaajo, in splošni posredni stroški (upravni stroški, najemnine, režijski stroški) do skupnega zneska vseh drugih upravičenih stroškov. Kar zadeva stroške dela inštruktorjev, se lahko upoštevajo samo ure, ko osebe, ki se usposabljaajo, dejansko sodelujejo pri usposabljanju, potem ko se odštejejo vse produktivne ure. Posebno usposabljanje je namenjeno pridobitvi teoretičnega in praktičnega znanja, uporabnega na trenutnem oziroma bodočem delovnem mestu zaposlenega pri vlagatelju, ki je koristnik pomoči (Zavod za zaposlovanje, Katalog ukrepov APZ).

V Avstraliji je javna uprava preoblikovala vprašanje javnega upravljanja v smislu usklajevanja javnega sektorja z zasebnim sektorjem. Pri zagotavljanju javnih dobrin se je od hierarhije in birokracije pomaknila k pogodbam, tako da je upravljanje prepustila upravljavcem javnih sektorjev. NPM (*New public management* – novi javni menedžment) ima več pomembnih elementov: bolj poudarja rezultate ali izide v nasprotju s (kvalitativnimi) procesi; prenos nadzora upravljanja in večje odgovornosti s strani javnih uslužbencev; ločitev komercialnih od nekomercialnih funkcij v javnem sektorju. Pomembna med temi je teorija javnega izbiranja, ki okvir z uporabo (gospodarske) racionalnosti pri sprejemanju odločitev ponuja kot glavno merilo, in tako imenovana nova institucionalna ekonomika, ki poudarja zmanjšanje transakcijskih stroškov kot glavnih političnih in strateških imperativov. Poleg tega je menedžeralizem vreden zaupanja s strani agencijske teorije, teorije principala in agenta, osredotočene na pravne in politične vidike, ki obkrožajo razmerje med principalom, pogodbeno stranko, in agentom, ki opravlja nalogo v zameno za nagrado (Carney in Ramia, 2002).

7.1 DENARNI PREJEMKI V AMERIKI

Skoraj vsa napredna gospodarstva svojim delavcem, ki so izgubili zaposlitev, ponujajo neko obliko nadomestila za brezposelnost, čeprav se ti sistemi zelo razlikujejo po strukturi in velikodušnosti. Sistem zavarovanja za primer brezposelnosti v Združenih državah Amerike je na primer sestavljen iz posameznih državnih sistemov. Čeprav se podrobnosti posameznih sistemov razlikujejo, pa lahko prikažemo smernice o tem, kako celoten sistem deluje. Ko ameriški delavec izgubi delo, je do ugodnosti zavarovanja za primer brezposelnosti upravičen na podlagi njegovih predhodnih izkušenj na trgu dela in razlogov za brezposelnost. Ker cenijo njegove izkušnje, vsaka država zahteva, da brezposelni posameznik dokazuje trajno potrditev za delovno silo, ki jih izpolnjuje minimalni zaslužek ali tedni ko so delali preizkus v nekem testnem obdobju, preden so lahko upravičeni do nadomestila. V vseh zveznih državah so odpuščeni delavci ali delavci, ki vstopajo na trg dela, upravičeni do nadomestila. V nekaterih državah so delavci, ki so prostovoljno pustili službo, do koristi upravičeni le v določenih okoliščinah. Po določeni dobi, ki je en teden v večini držav, lahko delavec upravičeno začne prejemati nadomestilo, višina katerega je odvisna od ravni prejšnjega zaslužka. Vsi upravičeni brezposelni delavci imajo pravico do vsaj minimalnega nadomestila. Nadomestila se povečajo sorazmerno z zaslužkom do najvišje možne vrednosti.

Brezposelni je do nadaljnjega prejemanja nadomestila upravičen v skladu s svojim prizadevanjem pri iskanju primerne zaposlitve, opredelitev ustreznih prizadevanj pa je po zveznih državah različna. Najdaljše možno prejemanje nadomestila je običajno 26 tednov, pri čemer so delavci z več predhodnimi izkušnjami na trgu dela upravičeni do več tednov. Kongres je sprejel tudi zakonodajo, ki omogoča, da države, v katerih je stopnja brezposelnosti visoka, podaljšajo čas prejemanja nadomestil za brezposelne delavce, običajno za 13 tednov (Ehrenberg in Smith, 2003).

Prav tako je kongres leta 1935 sprejel zakonodajo, po kateri morajo države vzpostaviti programe zavarovanja za primer brezposelnosti. (istega leta kot socialno varnost). Namen programa je nadomestiti izgubljeni dohodek zaradi brezposelnosti. V nadomestilo so zajete praktično vse prejemnikove plače, leta 2005 je izplačilo dobilo 8 milijonov oseb, povprečno tedensko nadomestilo je znašalo 288 dolarjev. Postavlja se vprašanje, zakaj bi zavarovanje za možnost brezposelnosti sploh bilo zagotovljeno preko države? Razlog je, da zasebni trgi ne zagotavljajo zadostne količine zavarovanj v posameznih rizičnih primerih. Tisti delavci, ki so najbolj izpostavljeni brezposelnosti, najbolj povprašujejo po zavarovanju (negativna selekcija), zato so zasebna podjetja, ki so poskušala zagotoviti takšno zavarovanje, zaračunavala sorazmerno visoke premije, da bi imela dobiček, posledično pa so tako izključila prav te, najbolj ogrožene delavce. Hkrati je postal delavec, ki je lahko pridobil zavarovanje, bolj ogrožen, kot bi bil sicer. Ker je zavarovalnici težje ugotoviti, ali je bila odpoved krivda delavca, bi imela v procesu ugotavljanja resničnosti delavčevih trditev velike stroške (moralno tveganje). Težko si je torej predstavljati zagotavljanje zavarovanj za primer brezposelnosti s strani zasebnih zavarovalnic, da bi te hkrati imele še dobiček. Negativna selekcija tudi delodajalce odvrta od zagotavljanja nadomestil svojim zaposlenim, saj ta postanejo nekakšni popusti, ki pritegnejo delavce, nezainteresirane za dolgoročno delovno razmerje. Obvezni program vlade se izogiba problemu negativne selekcije, zato zagotavlja nadomestila, ki imajo potencial za povečanje učinkovitosti. Vendar pa vladne določbe ne odpravijo moralnega tveganja. Kot bomo videli, to otežuje problem oblikovanja sistema nadomestil (Rosen in Gayer, 2010).

Nadomestila se financirajo iz davka na izplačane plače. V nasprotju s sistemom socialne varnosti v večini držav ta davek plačujejo le delodajalci, ne skupaj delodajalci in delavci. Zvezni zakon narekuje, da davčna osnova vključuje nadomestilo vsaj za prvih 7000 dolarjev zajete delavčeve letne plače. Pomembna značilnost davka na izplačane plače je, da se razlikuje med delodajalci, ker je nadomestilo določeno na podlagi izkušenj, kako podjetja odpuščajo. Podjetja, ki odpustijo relativno veliko število zaposlenih, v sistemu ustvarjajo veliko povpraševanje, zato je stopnja njihove obdavčitve razmeroma visoka (Rosen in Gayer, 2010).

Z uvedbo sistema nadomestil so se pojavili tudi pomisleki, da ta povečuje brezposelnost. Eden od možnih razlogov za to je nepopolno ocenjena izkušnja odpuščanja v podjetjih. Če je pri nekem podjetju povpraševanje po izdelkih začasno stagniralo, je to začelo razmišljati o začasnem odpuščanju nekaterih delavcev, saj bi sicer plačalo višje davke, delavci pa bi prejeli nižja nadomestila. Tako se v vzajemno korist odločijo za začasno odpustitev. Dejstvo, da nadomestila podaljšujejo trajanje brezposelnosti, pa ni nujno resnično. Z več časa za iskanje si delavci lahko poiščejo delo, primerno njihovemu znanju, kar posledično povečuje učinkovitost (Rosen in Gayer, 2010).

8 DENARNA SOCIALNA POMOČ

Konvencija št. 102 govori o minimalnih normah socialne varnosti. Konvencija št. 168 govori o pospeševanju zaposlovanja in varstvu pred brezposelnostjo (1988). V novejši konvenciji št. 168 je opredeljeno razmerje med socialno varnostjo za brezposelne in pospeševanjem oziroma ustvarjanjem razmer za zaposlovanje. Določene so dolžnosti države pri pospeševanju produktivnega zaposlovanja. Konvencija določa primarnost ukrepov za pospeševanje zaposlovanja pred ukrepi socialne oziroma dohodkovne varnosti. Sistem denarnih dajatev za brezposelnost mora biti po konvenciji določen tako, da brezposelne osebe ne odvrta od iskanja in sprejema zaposlitve.

Po Zakonu o socialnem varstvu se z denarno socialno pomočjo upravičencem zagotavljajo sredstva za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogoča preživetje. Šteje se, da je preživetje omogočeno, če so upravičencu zagotovljeni dohodki, ki so po plačilu davkov in obveznih prispevkov za socialno varnost v višini minimalnega dohodka. Od 1. julija 2011 osnovni znesek minimalnega dohodka znaša 230,61 evrov.

Do denarne socialne pomoči so upravičene osebe, ki nimajo dohodkov ali pa so ti pod zgornjo višino. Če dohodkov sploh nimajo, prejmejo navedeni znesek v celoti, sicer pa v višini razlike med lastnimi dohodki in navedenimi zneski. Poleg tega cenzusa je pri presoji upravičenosti pomembno zlasti, ali ima posameznik oziroma družina premoženje, s katerim bi se lahko preživljala, ali je uveljavljala vse druge pravice (socialna pomoč je namreč zadnja v sistemu vseh pravic, ko so že bile izčrpane vse druge možnosti za preživetje) in ali je oseba sama aktivna pri reševanju svojega problema. Slednje je pomembno zlasti za vse, ki lahko delajo in morajo biti zato prijavljeni na Zavodu RS za zaposlovanje, se vključevati v ponujene programe aktivne politike zaposlovanja ter biti tudi sami aktivni pri iskanju zaposlitve (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2011).

Tabela 7: Število upravičencev do denarne socialne pomoči, izraženo v deležu prebivalstva po regijah v Sloveniji, za mesec

	ŠT. PREBIVALCEV (junij 2007)	ŠT. UPRAVIČENCEV DSP (maj 2010)			DELEŽ PREBIVALCEV (%)		
		ODRASLI	OTROCI	SKUPAJ	ODRASLI	OTROCI	SKUPAJ
REGIJA	1	2	3	4	5	6	7
SLOVENIJA	2.019.406	59.942	16.156	76.098	2,97	0,80	3,77
OSREDNJESLOVENSKA	506.829	8.460	2.166	10.626	1,67	0,43	2,10
OBALNO-KRAŠKO	107.062	2.558	564	3.122	2,39	0,53	2,92
GORENJSKA	200.585	3.128	740	3.868	1,56	0,37	1,93
GORIŠKA	119.945	1.778	281	2.059	1,48	0,23	1,72

SAVINJSKA	260.121	10.761	2.656	13.417	4,14	1,02	5,16
JUGOVZHODNA SLOVENIJA	141.129	4.100	1.889	5.989	2,91	1,34	4,24
POMURSKA	121.964	6.531	1.819	8.350	5,35	1,49	6,85
NOTRANJSKO-KRAŠKA	51.830	983	264	1.247	1,90	0,51	2,41
PODRAVSKA	320.863	14.775	3.988	18.763	4,60	1,24	5,85
KOROŠKA	73.594	2.633	550	3.183	3,58	0,75	4,33
SPODNJEPOSAVSKA	70.242	2.453	794	3.247	3,49	1,13	4,62
ZASAVSKA	45.242	1.782	445	2.227	3,94	0,98	4,92

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2010

Tabela 8: Število izplačanih denarnih socialnih pomoči (DSP) za mesec in poračunov za druge mesece, povprečna vrednost ter sredstva za izplačilo

	ŠT. IZPLAČANIH DSP	POVPREČNA VREDNOST (EUR)	SREDSTVA (EUR)	
MESEC	DSP	DSP	DSP	PORAČUNI
2010				
MAJ	54.187	227,3	12.325.193,26	174.825
APRIL	55.609	227	12.635.032,60	141.256
MAREC	54.487	227,36	12.401.443,44	215.442
FEBRUAR	54.669	228,29	12.693.632,43	161.570
JANUAR	52.559	226,82	11.937.562,33	143.974

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2010

8.1 VIŠINA DENARNE SOCIALNE POMOČI

Višina denarne socialne pomoči za upravičenca, ki nima lastnih dohodkov po Zakonu o socialnem varstvu,¹⁸ se določi v višini minimalnega dohodka. Osnovni znesek minimalnega dohodka, določen v zakonu, se usklajuje dvakrat letno, in sicer v juliju z rastjo cen življenjskih potrebščin v obdobju januar–junij tekočega leta in v januarju z rastjo cen življenjskih potrebščin v obdobju julij–december preteklega leta po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije.

Višina denarne socialne pomoči za druge upravičence se določi kot razlika med minimalnim dohodkom, ki pripada upravičencu, in njegovimi dohodki, ugotovljenimi na način, ki ga določa zakon. Višina denarne socialne pomoči za družino se določi kot razlika med seštevkom minimalnih dohodkov, ki pripadajo posameznim upravičencem oziroma družinskim članom, in dohodki vseh družinskih članov (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2011).

Višina minimalnega dohodka za posameznega družinskega člana je v razmerju do osnovnega zneska minimalnega dohodka določena po prvi odrasli samski osebi v družini (1), vsaki naslednji odrasli osebi v družini (0,7), otrocih do 18 let in polnoletnih otrocih, ki so ga starši dolžni preživljati zaradi rednega šolanja (0,3).

Višina minimalnega dohodka za enostarševsko družino se poveča za 30 % osnovnega zneska minimalnega dohodka. V primeru skupnega varstva in vzgoje otroka se višina minimalnega dohodka za otroka v razmerju do osnovnega zneska minimalnega dohodka in dodatek za enostarševsko družino iz prejšnjega odstavka določita v polovični višini. Tako minimalni dohodek, do katerega je mogoče pridobiti denarno socialno pomoč, od 1. julija 2011 znaša:

- za samsko osebo in prvo odraslo osebo v družini **230,61 EUR**,
- za vsako naslednjo odraslo osebo v družini **161,42 EUR**,
- za otroka **69,18 EUR**,
- povišanje za enostarševsko družino **69,18 EUR**.

Denarne socialne pomoči se ne dodeli samski osebi oziroma družini s prihranki oziroma premoženjem, ki dosega ali presega višino 60 osnovnih zneskov minimalnega dohodka (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2011).

8.2 IZPLAČILA DENARNE SOCIALNE POMOČI

Zakona o socialnem varstvu v 34. členu pravi, da denarna socialna pomoč upravičencu pripada od prvega dne naslednjega meseca po vložitvi vloge.

Denarna socialna pomoč se v primerih, ko to zahtevajo okoliščine, izplača takoj. Zakon ne določa roka, v katerem bi moralo biti izvedeno izplačilo. Terminski plan izplačil določa dve mesečni izplačili. Denarna socialna pomoč za tekoči mesec se izplačujejo praviloma v drugem terminu v mesecu.

¹⁸ ZSV-UPB2, Ur. l. RS 3/2007.

Izplačilo pomoči ni odvisno od dneva izdaje odločbe, temveč od dneva vnosa vročitve v Informacijski sistem centrov za socialno delo. Pristojni organ vnese vročitev takoj, ko dobi potrdilo izvajalca poštnih storitev, da je bila odločba vročena. Vročitev mora biti zaradi systemske priprave podatkov o izplačilih vnesena vsaj 11 dni pred datumom izplačila (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2011).

8.3 IZREDNA DENARNA SOCIALNA POMOČ

Izredna denarna socialna pomoč se lahko dodeli v izrednih okoliščinah. To pomoč se lahko dodeli tudi v primerih, ko upravičenec sicer presega "cenzus" za dodelitev denarne socialne pomoči, a se je iz razlogov, na katere ni mogel vplivati, znašel v položaju materialne ogroženosti. V vlogi mora vlagatelj natančno navesti, za kakšen namen potrebuje pomoč, in natančno opredeliti višino sredstev, ki jih potrebuje, upravičenec pa je dolžan prejeta pomoč porabiti za namen, za katerega mu je bila le-ta dodeljena.

Upravičenec je dolžan v roku 15 dni po prejemu pomoči predložiti pristojnemu centru za socialno delo dokazila o porabi sredstev. Če tega ne stori ali pa se iz dokazila ugotovi, da pomoč ni bila namensko porabljena, ni upravičen do enkratne izredne pomoči oziroma izredne pomoči 18 mesecev po mesecu prejema izredne denarne socialne pomoči.

Poznamo dve kategoriji izredne denarne socialne pomoči: (1) za obdobje – dodeli se za obdobje, torej za materialno ogroženost, ki bo trajala več kot dva meseca, in (2) enkratna – podeli se v enkratnem znesku, ker gre za trenutno materialno ogroženost.

8.4 KRIVDNI RAZLOGI

Ne glede na pomanjkanje sredstev za preživljanje oseba ni upravičena do denarne socialne pomoči, če se ugotovi, da je brez teh sredstev po svoji krivdi (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2011).

8.5 VLOGA ZA DENARNO SOCIALNO POMOČ

Vlogo za denarno socialno pomoč je treba vložiti pri pristojnem centru za socialno delo na posebnem obrazcu, priložiti pa je treba dokazila, ki so navedena na koncu obrazca.

Med prejemanjem denarne socialne pomoči je upravičenec v osmih dneh dolžan sporočiti vse spremembe, ki vplivajo na prejemanje te pomoči (spremembe glede družinskih članov, dohodkov ipd.).

O upravičenosti do denarne socialne pomoči pristojni center za socialno delo izda odločbo, zoper katero se upravičenec lahko pritoži na Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2011).

8.6 TRAJANJE PRAVICE

Pomoč se prvič dodeli za največ tri mesece. Ponovno se lahko dodeli največ za šest mesecev (odvisno od okoliščin; presodi jih uradna oseba na centru za socialno delo), ko ni mogoče pričakovati izboljšanja socialnega položaja upravičenca (starost nad 60 let, bolezen ali invalidnost), se lahko dodeli največ za obdobje enega leta. Upravičencu nad 60 let in tistemu, ki je trajno nezmožen za delo in je brez vsakršnih dohodkov oziroma prejemkov ter

brez premoženja in nima nikogar, ki bi ga bil dolžan in sposoben preživljati, in živi doma, se dodeli trajna denarna socialna pomoč (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2011).

8.7 POVEČANJE DENARNE SOCIALNE POMOČI

Povečanje denarne socialne pomoči je možna z dodatkom za pomoč in postrežbo, če je upravičencu za opravljanje osnovnih življenjskih potreb nujna pomoč druge osebe in te pomoči ne prejema iz drugega naslova (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2011).

9 BREZPOSELNOST V EVROPSKI UNIJI

V pravnem redu nekdanjih Evropskih skupnosti oziroma zdaj EU je pravica do socialne varnosti določena kot splošna pravica do dajatev za socialne primere, v zvezi s pravicami delavcev migrantov in njihovih družinskih članov.¹⁹

Določbe EU o koordinaciji socialne varnosti so med najbolj priznanimi pravili Evropske unije. Tako kot uredbe so pravno zavezujoči in se neposredno uporabljajo v vseh državah članicah. To pomeni, da so zavezujoči za vse in jih morajo spoštovati nacionalni organi in uprave, nosilci socialne varnosti ter sodišča. Pravila EU imajo prednost, tudi če so v nasprotju z določili nacionalne zakonodaje.

Brez določb Evropske unije o koordinaciji socialne varnosti ne bi imeli zagotovljene ustrezne zaščite pri uveljavljanju pravice do svobodnega gibanja in bivanja v Evropski uniji. Določbe EU o koordinaciji socialne varnosti ne nadomeščajo nacionalnih sistemov socialne varnosti z enotnim evropskim sistemom. Taka uskladitev s političnega stališča ni mogoča, saj so sistemi socialne varnosti držav članic posledica dolgoletne tradicije, močno ukoreninjene v nacionalno kulturo in navade. Določbe EU ne usklajujejo nacionalnih sistemov socialne varnosti, ampak zagotavljajo njihovo koordinacijo. Vsaka država članica lahko sama odloči, kdo mora biti zavarovan v skladu z njeno zakonodajo, katere dajatve (nadomestila) se dodelijo in pod kakšnimi pogoji, na kakšen način se dajatve (nadomestila) izračunajo ter katere prispevke je treba plačevati. V skladu z nacionalno zakonodajo je upravičenost do dajatev (nadomestila) včasih odvisna od dolžine zavarovalne dobe, delovne dobe ali stalnega prebivališča, zato določbe koordinacije predvidevajo »seštevanje dob«. To pomeni, da se za upravičenost do dajatev v skladu z zakonodajo ene države članice po potrebi upoštevajo izpolnjena zavarovalna doba, doba zaposlitve ali stalnega bivanja v skladu z zakonodajo druge države članice. V skladu z določbami koordinacije o socialni varnosti imamo enako pravico kot državljani države, v kateri smo zavarovani. Ne smemo pa pozabiti svojih obveznosti do države, v kateri smo zavarovani. To velja zlasti za obveznost plačevanja prispevkov za socialno varnost in tudi za vse druge obveznosti.²⁰

9.1 SPLOŠNA PRAVILA DOLOČBE KOORDINACIJE GLEDE DAJATEV ZA BREZPOSELNOST

Seštevanje: Pri izgubitvi službe mora nosilec države, v kateri posameznik zaprosi za dajatev za brezposelnost, upoštevati zavarovalne dobe ali dobe zaposlenosti, izpolnjevanje v skladu z zakonodajo drugih držav članic, če je to potrebno za doseg upravičenosti do dajatev. V skladu z novimi pravili koordinacije se upoštevajo tudi izpolnjene dobe samozaposlenih oseb. Pri nosilcu države zaposlitve lahko tak posameznik zaprosi za dokument, ki potrjuje njegove zavarovane dobe ali dobe zaposlenosti. V nasprotju z drugimi dajatvami se v primeru brezposelnosti načelo seštevanja uporablja le, če je zadnjo zavarovalno dobo izpolnil v državi članici, v kateri prosi za dajatev. To pomeni, da moramo za dajatve za brezposelnost

¹⁹ 48. člen Pogodbe o delovanju EU, Uredba 1408/71/EGS oziroma Uredba 883/2004/ES in nekateri drugi akti.

²⁰ Določbe EU o socialni varnosti. Vaše pravice med gibanjem v Evropski uniji, 2010.

zaposliti v državi svoje zadnje zaposlitve (razen v primeru čezmejnih delavcev, za katere veljajo posebna pravila).

Veljavna zakonodaja: V skladu z načelom, da za posameznika velja zakonodaja države članice njegove zaposlitve, je običajno ta država odgovorna za dodelitev dajatev za brezposelnost. Do dajatev za brezposelnost je upravičen pod enakimi pogoji kot državljani države, ki plačujejo njene dajatve.

Izračun nadomestil: Če je znesek dajatev za brezposelnost odvisen od posameznikove prejšnje plače ali dohodka od poklicne dejavnosti, se upošteva le plača ali dohodek od poklicne dejavnosti, ki jo je prejemal v državi svoje zadnje zaposlitve. Če njegovi družinski člani prebivajo v drugi državi članici in je znesek dajatev za brezposelnost odvisen od števila družinskih članov, se bo upoštevalo, kot da njegovi družinski člani prebivajo v državi, ki mu plačuje dajatve.²¹

9.2 ČEZMEJNI DELAVCI V PRIMERU BREZPOSELNOSTI

Čezmejni delavci so osebe, zaposlene ali samozaposlene v eni državi članici in s stalnim prebivališčem v drugi državi članici, v katero se praviloma vračajo vsak dan ali vsaj enkrat tedensko.

Popolnoma brezposelni obmejni delavec mora za dajatve za brezposelnost zaprositi v državi članici stalnega prebivališča. Čeprav nosilcu države njegovega stalnega prebivališča ni plačal nobenih prispevkov, bo dajatve prejemal pod enakimi pogoji, kot če bi bil v zadnji dobi zaposlitve zavarovan v tej državi. Če je znesek dajatev za brezposelnost odvisen od njegove prejšnje plače ali dohodka od poklicne dejavnosti, mora nosilec, ki dodeli dajatve, pri izračunu upoštevati plačo ali dohodek od poklicne dejavnosti, ki ju je dejansko prejemal v državi članici, v kateri je bil zaposlen. Če ne želi iskati zaposlitve samo v državi svojega stalnega prebivališča, ampak tudi v državi svoje zadnje zaposlitve, se lahko tudi tam prijavi na zavod za zaposlovanje. V tem primeru mora izpolnjevati postopke nadzora in obveznosti obeh držav članic. Kljub temu imajo prednost obveznosti in dejavnosti iskanja zaposlitve v državi članici njegovega stalnega prebivališča, ker ta plačuje vaše dajatve.²²

Drugi čezmejni delavci so osebe, zaposlene v eni državi članici in s stalnim prebivališčem v drugi državi članici, v katero se vračajo redkeje kot obmejni delavci (tj. redkeje kot enkrat tedensko). Kljub temu se še vedno obravnavajo, kot da kraj njihovega stalnega prebivališča ni v državi članici, v kateri so zaposleni.

Popolnoma brezposelni drugi čezmejni delavci imajo dve možnosti: lahko se prijavijo na zavodu za zaposlovanje in zaprosijo za dajatve za brezposelnost v državi svoje zadnje zaposlitve ali pa se vrnejo v državo svojega stalnega prebivališča ter tam iščejo zaposlitev in prejemajo dajatve za brezposelnost. Lahko se tudi najprej prijavijo kot iskalci zaposlitve in zaprosijo za dajatve v državi svoje zadnje zaposlitve ter se nato vrnejo v državo stalnega prebivališča in pri tem prenesejo dajatve za brezposelnost.²³

²¹ Določbe EU o socialni varnosti. Vaše pravice med gibanjem v Evropski uniji, 2010.

²² Prav tam.

²³ Prav tam.

9.3 OSEBE, KI IŠČEJO ZAPOSLOITEV V DRUGI DRŽAVI ČLANICI

Kdor išče zaposlitev v drugi državi in ne v državi, v kateri prejema dajatve za brezposelnost, lahko te dajatve pod določenimi pogoji in za omejen čas prenese v drugo državo. Zavodu za zaposlovanje v državi, ki mu plačuje dajatve za brezposelnost, mora biti na voljo najmanj štiri tedne od začetka brezposelnosti. Zavod za zaposlovanje mu lahko kljub temu dovoli oditi pred iztekom tega obdobja. Temeljni namen je, da najprej izčrpa vse možnosti iskanja nove zaposlitve v svoji državi, preden začne z iskanjem zaposlitve v tujini. Nosilec, pri katerem je prijavljen kot iskalec zaposlitve, mu bo zagotovil dokument, s katerim lahko prenese dajatve za brezposelnost v drugo državo. V sedmih dneh od odhoda se mora prijaviti na zavodu za zaposlovanje v državi, v kateri iščete zaposlitev. Izpolnjevati mora obveznosti in postopke nadzora, ki jih določa zavod za zaposlovanje v tej državi. Do dajatev za brezposelnost bo nato upravičen tri mesece od datuma, ko ni več na voljo zavodu za zaposlovanje v državi, iz katere je odšel. Pristojni zavod ali nosilec zadeve države lahko to obdobje podaljša na največ šest mesecev. Če ne najde nove zaposlitve, se mora vrniti pred iztekom obdobja. Če se brez izrecnega dovoljenja zavoda za zaposlovanje v državi, ki mu plačuje dajatve, vrne pozneje, ne bo več upravičen do prejemanja dajatev.²⁴

9.4 DRUŽINSKE DAJATVE ZA BREZPOSELNE OSEBE

Brezposelne osebe, ki prejemajo dajatve za brezposelnost v skladu z zakonodajo države članice, so upravičene do družinskih dajatev v skladu z zakonodajo te države za svoje družinske člane, ki stalno prebivajo v drugi državi članici.²⁵

Tabela 9: Brezposelnost po državah

	2009				2010							
	Nov	dec	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt
EU (27 držav)	9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	10	10	10	10	10	10	10,1
Belgija	9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	10	10	10	10	10	10	10,1
Bolgarija	9,8	9,8	9,8	9,8	9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	10	10
Češka	9,4	9,5	9,5	9,6	9,6	9,6	9,6	9,6	9,6	9,5	9,6	9,6
Danska	9,5	9,6	9,6	9,7	9,7	9,7	9,7	9,7	9,7	9,7	9,7	9,7
Nemčija	9,4	9,4	9,5	9,5	9,5	9,5	9,5	9,5	9,5	9,5	9,5	9,6
Estonija	8,1	8,2	8,3	8,4	8,4	8,4	8,5	8,5	8,6	8,6	8,5	8,5
Irska	8,3	8,6	9	9,4	9,7	9,9	10	10	10	10	10	9,9
Grčija	7,4	7,5	7,7	7,8	7,8	7,5	7,3	7,1	7	6,9	6,9	6,9

²⁴ Prav tam.

²⁵ Prav tam.

Španija	7,2	7,2	7,1	7,1	7,3	7,5	7,4	7,4	7,3	7,3	7,6	7,8
Francija	7,5	7,4	7,3	7,3	7,1	7	6,9	6,9	6,8	6,8	6,7	6,7
Italija	15,7	15,7	19	19	19	18,5	18,5	18,5	16,2	16,2	16,2	:
Ciper	13,1	12,9	12,8	12,8	13	13,2	13,6	13,7	13,8	13,9	14,1	14,1
Latvija	10,2	10,2	11,1	11,1	11,1	12,2	12,2	12,2	:	:	:	:
Litva	19	19	19,1	19,3	19,5	19,8	20	20,2	20,4	20,5	20,7	20,7
Luksemburg	10	9,9	9,9	9,9	9,8	9,8	9,8	9,8	9,8	9,9	9,9	9,8
Madžarska	8,3	8,4	8,3	8,4	8,5	8,5	8,5	8,3	8,3	8,1	8,3	8,6
Malta	6,2	6,2	6,3	6,4	6,7	6,8	7	7,2	7,1	7,1	7,1	7,3
Nizozemska	19,9	19,9	20,1	20,1	20,1	19,4	19,4	19,4	:	:	:	:
Avstrija	16	16	17,2	17,2	17,2	18,2	18,2	18,2	18,4	18,4	18,4	:
Poljska	4,9	4,9	4,8	4,9	4,9	4,9	4,8	4,9	5	5	5	5
Portugalska	10,6	10,7	11,1	11,2	11,4	11,4	11,2	11,3	11,1	10,9	10,8	10,9
Romunija	7	7,2	7	7,1	6,9	6,9	6,7	6,5	6,5	6,2	6,2	6,2
Slovenija	4,2	4,4	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,6	4,5	4,4	4,4
Slovaška	4,8	4,6	4,5	4,5	4,5	4,6	4,6	4,5	4,3	4,4	4,5	4,8
Finska	8,8	9	9,4	9,7	9,8	9,7	9,6	9,5	9,5	9,5	9,6	9,7
Švedska	10,2	10,2	10,4	10,4	10,7	10,9	11,1	11,1	11,1	11,1	11,1	11
Združeno kraljestvo	7,6	7,6	7,3	7,3	7,3	7,1	7,1	7,1	:	:	:	:
Norveška	6,4	6,4	6,6	6,7	6,9	7,2	7,3	7,4	7,3	7,4	7,4	7,6
Turčija	11,8	11,6	11,6	11,3	11,2	10,7	10,7	10,5	:	:	:	:
Amerika	10	10	9,7	9,7	9,7	9,9	9,7	9,5	9,5	9,6	9,6	9,6
Japonska	5,3	5,2	4,9	4,8	5	5,1	5,2	5,3	5,2	5,1	5	:

Vir: Eurostat, 2. 12. 2010

10 ZAKLJUČEK

Brezposelnost je lahko grožnja osebnega in družbenega vidika. Grožnja osebnega vidika bi bila, da izpolni svoje finančne potrebe, kot so preskrbljenost s hrano in plačilo računov, medtem ko grožnja družbenega vidika lahko vodi do socialne izključenosti. Ključne ugotovitve znanstvenikov pričajo, da so posamezniki, ki so izgubili delo oziroma bili odpuščeni ali neprostoovoljno upokojeni, znatno bolj ogroženi kot njihovi zaposleni vrstniki, ki imajo dovolj dela, redno prejemajo osebni dohodek in uživajo pri svojem poklicnem delovanju. Na ravni EU je kot prag revščine določen znesek v višini 60 % srednje vrednosti vseh dohodkov. V letu 2007 je prag revščine za štiričlansko družino znašal približno 1000 EUR. Kar 13 % ljudi si ne more privoščiti primerne prehrane, okrog 30 % si ne more privoščiti počitnic in kar 45 % si jih ne bi bilo sposobnih pokriti nepričakovanih izdatkov. Te številke so velike in bodo za obdobje finančne krize še višje, saj je vse več ljudi brezposelnih.

Zaradi takšnih situacij potrebujemo dobro socialno varnost. V Sloveniji imamo kar nekaj denarnih prejemkov. Najbolj pogosto je denarno nadomestilo, ki ga prejme vsak ob izgubi zaposlitve in prijavi na Zavod za zaposlovanje. Šele po prenehanju denarnega nadomestila je upravičen do drugih denarnih pomoči. Po prenehanju denarnega nadomestila lahko oseba zaprosi za denarno pomoč za brezposelne, vendar mora biti dohodek na družinskega člana nižji od 80 % zajamčene plače. Če se brezposelna oseba vključi v javna dela, prejema plačilo za opravljanje javnih del, ki znaša 80 do 150 % osnove, odvisno od opravljenih ur. Lahko pa se brezposelna oseba vključi v programe izobraževanja in usposabljanja, s tem mu pripada denarna pomoč v času vključitve v programe izobraževanja in usposabljanja v višini 60 % osnove.

Državno pomoč se izvaja v okviru programa APZ. V ta program se lahko vključijo vsi upravičenci, ki so prikrajšani delavci. To so osebe, ki v pol leta niso imele redno plačane zaposlitve, nimajo dokončane (višjega) srednjega ali poklicnega usposabljanja, so starejše od 50 let, živijo same ali ima vzdrževane člane, če delajo v sektorju ali imajo poklic v državi članici, kjer je neravnovesje med spoloma vsaj 25 % višje od povprečnega ravnovesja med spoloma v vseh gospodarskih sektorjih v zadevni državi članici in spadajo v skupino, ki je zastopana v manjšem številu, ali če gre za člane etnične manjšine in hočejo razvijati svoj lingvistični profil, poklicno usposabljanje oziroma delovne izkušnje, da povečajo možnosti dostopa do redne zaposlitve. V okviru sheme pomoči se izvaja pomoč za zaposlovanje in usposabljanje, da prikrajšani delavci izenačijo možnosti konkurenčnosti pri zaposljivosti.

Med denarne prejemke pa spada tudi denarna socialna pomoč. Ta se zagotavlja za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogočajo preživetje. Upravičenci so vsi tisti, ki nimajo dohodkov ali pa so ti pod zgornjo višino. Znesek minimalnega dohodka znaša 226,80 EUR. Socialna pomoč je zadnja v sistemu vseh pravic za denarne prejemke v primeru brezposelnosti.

Denarni prejemki v primeru brezposelnosti osebam zagotavljajo prihodek za preživetje med brezposelnostjo. Ker so ti prihodki omejeni na določen čas in niso visoki, brezposelne osebe prisilijo v iskanje nove zaposlitve. Brezposelna oseba je bolj pripravljena, bolj samozavestna in pozitivna pri iskanju nove zaposlitve, saj ji pomagajo razni programi in denarna pomoč, ki ji omogočijo preživetje.

Določbe EU ne usklajujejo nacionalnih sistemov socialne varnosti, ampak zagotavljajo njihovo koordinacijo. Kdor išče zaposlitev v drugi državi in ne v državi, v kateri prejema dajatve za brezposelnost, lahko te dajatve pod določenimi pogoji in za omejen čas prenese v drugo državo. Za čezmejne delavce veljajo drugačna pravila, saj delajo v drugi državi kot imajo uradni naslov bivanja. Čezmejni delavci sami določajo, v kateri državi se bodo prijaviili na Zavod za zaposlovanje in upoštevali njihova pravila ter prejeli njihove denarne prejemke.

Ocena hipoteze:

Moja hipoteza v diplomski nalogi je, ali lahko brezposelna oseba preživi čas brezposelnosti z denarnimi prejemki za brezposelne? Kot predstavlja diplomatska naloga, imamo denarnih prejemkov za primer brezposelnosti kar nekaj. Že Ustava RS govori o tem, da je Republika Slovenija socialna država in zakonske predpise za brezposelnost imamo lepo urejene. Vendar pa vse ni tako rožnato. Zakonski predpisi na primer ne upoštevajo rasti cen proizvodov (kruha, mleka, mesa, zelenjave). Denarne prejemke izplačujejo na odstotke plače. V današnjih časih je tako, da se proizvodi in storitve (elektrika, voda itd.) hitro dražijo, medtem ko plače stagnirajo oz. se povečujejo zelo počasi. Nekdo, ki ima minimalno zjamčeno plačo in ostane brez zaposlitve, mu v prvih treh mesecih pripada 70 % ter za naslednje mesece prejemanja 60 % zavarovančeve povprečne mesečne plače, ki jo je prejemal v zadnjih 12 mesecih pred nastankom brezposelnosti. Če je torej delavec prejemal povprečno neto plačo 600 EUR, bo v prvih treh mesecih prejemal 420 EUR, v naslednjih mesecih pa 360 EUR. S tem zneskom se človek zelo težko preživi, posledično pa lahko postane depresiven ali zbolí.

V Sloveniji imamo veliko delavcev, ki delajo za minimalno plačo. Menim, da bi bilo treba zmanjšati razlike med minimalno plačo in najvišjo plačo.

11. LITERATURA IN VIRI

Literatura:

1. BELOPAVLOVIČ, Nataša (2008). *Delovna razmerja*. Upravna akademija, Ljubljana.
2. BELOPAVLOVIČ, Nataša (2005). *Predpisi s področja delovnega prava in socialne varnosti*. GV Založba. Ljubljana.
3. BOHINC, Rado (2004). *Delovna in uslužbenska razmerja*. GV Založba. Ljubljana.
4. BREJC, Miha (2004). *Ljudje in organizacija v upravi*. Fakulteta za upravo, Ljubljana.
5. BUBNOV ŠKOBERNE, Anjuta, STRBAN, Grega (2010). *Pravo socialne varnosti*. GV Založba. Ljubljana.
6. BUBNOV ŠKOBERNE, Anjuta (2002). Definicija pojmov: socialna varnost, socialno zavarovanje, socialno varstvo, socialna zaščita. *Pravna praksa*. Leto 21, št. 44.
7. BUBNOV ŠKOBERNE, Anjuta (1997). *Pravni vidiki socialne varnosti za brezposelne*. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
8. CARNEY, Terry, RAMIA, Gaby (2002). *From rights to mangement: Contract, new public management and employment servises*. Kluwer Law International.
9. EHRENBERG, Ronald G., SMITH, Robert S. (2003). *Modern labor economics: Theory and public policy*. Pearson Education, Inc.
10. Evropska komisija, Urad za publikacije Evropske unije (2010). *Določbe EU o socialni varnosti. Vaše pravice med gibanjem v Evropski uniji*. Luxembourg.
11. JURMAN, Benjamin (1981). *Človek in delo*. Mladinska knjiga. Ljubljana.
12. Katalog denarnih prejemkov 1992–2008 – zbirka ZDPU. Delovni zvezek, št. 7/2008, let. XVII. Dosegljivo na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2008/DZ_07-2008_Katalog.pdf (16. 3. 2010).
13. MEŽNAR, Drago (1998). *Delovno pravo: temeljno o individualnem in kolektivnem delovnem pravu*. Moderna organizacija. Kranj.
14. ROSEN, S. Harvey, GAYER, Ted (2010). *Public finance*, ninth edition. McGraw Hill. International Edition.
15. SALINGER, Ljubica (2007). Pravice iz zavarovanja za starševsko varstvo. *HRM*. Letnik 5, št. 18.
16. SAMUELSON, Paul A., NORDHAUS, William D. (2010). *Economics*, nineteenth edition. McGraw Hill. International Edition.

17. ŠELIH, Alenka (2000). *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih – Vzroki, pojavi, odzivanje*. Bonex založba. Ljubljana.
18. VODOVNIK, Zvone (2003). *Poglavja iz delovnega in socialnega prava*. Fakulteta za upravo, Ljubljana.
19. ZALAR, Igor (2002). Dolgoročne težave slovenske brezposelnosti. Finance.si. Dosegljivo na: http://www.finance.si/19423/Dolgoro%26ne_te%26Eave_slovenske_brezposelnosti (16. 3. 2010).
20. ŽAGAR, Irena (2008). Pravice delavcev po prenehanju delovnega razmerja. *HRM*. Letnik 5, september.

Pravni viri:

1. (1991). Ustava Republike Slovenije. Ur. l. RS. 33/1991, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.
2. (1948). Splošna deklaracija človekovih pravic, resolucija št. 217A (III).
3. (1961) Evropska socialna listina. Ur. l. RS-MP, št. 7/1999.
4. (1996). Evropska socialna listina iz leta 1996. Ur. l. RS, št. 24/1999-MP, št. 7/99.
5. (1964). Evropskega kodeksa socialne varnosti. Ur. l. RS-MP, št. 29/2003.
6. (2007). Listina temeljih pravic v EU iz leta 2007. Ur. l. EU, 2007/C 303/01.
7. (1966). Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Ur. l. SFRJ, št. 7/1971.
8. (1919). Konvencija št. 2 o brezposelnosti. Ur. l. KS-MP, št. 95/1927.
9. (1948). Konvencija št. 88 o službi za posredovanje dela. Ur. l. FLRJ, št. 9/1958.
10. (1964). Konvencija št. 122 o politiki zaposlovanja. Ur. l. SFRJ, št. 34/1971.
11. (1952). Konvencija MOD št. 102 o minimalnih normah socialne varnosti. Ur. l. FLRJ - MP, št. 1/55.
12. (1983). Konvencija št. 159 o poklicni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. Ur. l. SFRJ-MP, št. 3/1987.
13. (1934). Konvencija št. 44 o zagotavljanju prejemkov ali dodatkov osebam, ki so proti svoji volji brezposelne, C44 Unemployment Provision Convention.
14. (1988). Konvencija št. 168 o pospeševanju zaposlovanja in varstvu pred brezposelnostjo, C168 Employment Promotion and Protection Against Unemployment Convention.

15. (1944). Priporočilo MOD št. 167 o varnosti dohodka.
16. (2011). Sodna odločba Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, VS3004845, Sodba VIII Ips 412/2009. Dosegljivo na: <http://www.sodisce.si/vsrs/odlocitve/2010040815255103/> (7. 6. 2011).
17. (2008). Uredba o splošnih skupinskih izjemah (Uredba Komisije (ES), št. 800/2008.
18. Uredba 1408/71/ EGS.
19. Uredba 883/2004/ES o koordinaciji sistemov socialne varnosti.
20. Novi uredbi (ES) št. 883/2004 in 987/2009 ali »posodobljena koordinacija socialne varnosti EU«.
21. (2010). Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB-UPB1), Ur. l. RS 107/2007.
22. (2010). Zakon o urejanju trga dela (ZUTD). Ur. l. RS 80/2010.
23. (2006). Zakon o usklajevanju transferjev posameznikov in gospodinjstvom v RS (ZUTPG). Ur. l. RS 114/2006.
24. (2007). Zakonu o socialnem varstvu (ZSV-UPB2). Ur. l. RS 3/2007.
25. (2003). Pravilnik o financiranju in izvajanju lokalnih zaposlitvenih programov – javna uprava. Ur. l. RS 108/2003.
26. (2007). Pravilnik o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja. Ur. l. RS 5/2007.
27. (1999). Pravilnik o štipendiranju. UR. l. RS 48/1999.

Drugi viri:

1. CVAHTE, Bojana (2004). *Revščina in socialna izključenost oziroma vključenost. Realnost človeških stisk v pobudah varuhu človekovih pravic.* Dosegljivo na: <http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/govori-referati-in-clanki/novice/detajl/revscina-in-socialna-izkljucenost-ozroma-vkljucenost/?cHash=37cf5a26af> (3. 1. 2011).
2. Državni portal Republike Slovenije (2010). Dosegljivo na: <http://e-uprava.gov.si/ispo/brezposelnost/zacetna.ispo> (16. 3. 2010).
3. Državni portal Vrhovnega sodišča Republike Slovenije (2011). Dosegljivo na: <http://www.sodisce.si> (27. 9. 2011).

4. European Commission. Eurostat (2010). Dosegljivo na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/publications/statistical_books.
5. L. Z. (2010). Revni in zrinjeni na rob. *Revija Vzajemnost*, 6. september 2010. Dosegljivo na: <http://www.vzajemnost.si/aktualno/poglej/970.html> (3. 1. 2011).
6. MARN, Urška (2009). Intervju: Lidija Apohal Vučković, Urad za makroekonomske analize in razvoj. *Mladina*, 24. Julij 2009. Dosegljivo na: [http://www.umar.gov.si/index.php?id=78&tx_ttnews\[tt_news\]=978&cHash=56ed91d51b](http://www.umar.gov.si/index.php?id=78&tx_ttnews[tt_news]=978&cHash=56ed91d51b) (3. 1. 2011).
7. M. H. (2009). *Brezposelnost nevarna za zdravje*. Dnevnik, 3. december 2009. Dosegljivo na: <http://www.dnevnik.si/novice/zdravje/1042320201> (3. 1. 2011).
8. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2010). *Denarna socialna pomoč*. Dosegljivo na: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/denarna_socialna_pomoc/ (15. 10. 2011).
9. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2010). *Statistika*. Dosegljivo na: http://www.mddsz.gov.si/si/statistika/denarna_socialna_pomoc/ (1. 7. 2010).
10. Statistični urad RS (2011). Dosegljivo na: <http://www.stat.si> (3. 1. 2011).
11. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2010). Zloženska o brezposelnosti. Dosegljivo na: <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/KnjigeInZlozenke/Knjige/Brezposelni.pdf> (16. 3. 2010).
12. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2010). Dejavnost za brezposelne. Dosegljivo na: <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/ZaBrezposelne/PraviceDNinDP.htm> (16.03.2010).
13. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2011). Katalog ukrepov APZ. Dosegljivo na: http://www.ess.gov.si/files/2240/Katalog_APZ_2011.pdf (15. 10. 2011).

Priloge:

- 2.1: Statistični urad RS (2011). Kako gospodinjstva preživijo s svojimi prihodki, glede na dohodek gospodinjstva, Slovenija, letno. Dosegljivo na: <http://www.stat.si> (3. 1. 2011).
- 2.2: Statistični urad RS (2011). Stopnja revščine glede na najpogostejši status aktivnosti, Slovenija, letno. Dosegljivo na: <http://www.stat.si> (3. 1. 2011).
- 3.1: Državni portal RS (2010). Registrirana brezposelnost po območnih službah ZRSZ (za mesec november 2010). Dosegljivo na: <http://e-uprava.gov.si/ispo/brezposelnost/zacetna.ispo> (16. 11. 2010).

3.2: Državni portal RS (2010). Registrirana brezposelnost po skupinah poklicne oziroma strokovne izobrazbe (za mesec november 2010). Dosegljivo na: <http://e-uprava.gov.si/ispo/brezposelnost/zacetna.ispo> (16. 11. 2010).

3.3: Državni portal RS (2010). Registrirana brezposelnost po starosti brezposelnih (za mesec november 2010). Dosegljivo na: <http://e-uprava.gov.si/ispo/brezposelnost/zacetna.ispo> (16. 11. 2010).

3.4: Državni portal RS (2010). Registrirana brezposelnost po spolu brezposelnih (za mesec november 2010). Dosegljivo na: <http://e-uprava.gov.si/ispo/brezposelnost/zacetna.ispo> (16. 11. 2010).

8.2: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2010). Število izplačanih denarnih socialnih pomoči (DSP) za mesec in poračunov za druge mesece, povprečna vrednost ter sredstva za izplačilo. Dosegljivo na: http://www.mddsz.gov.si/si/statistika/denarna_socialna_pomoc/ (1. 7. 2010).

8.1: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2010). Število upravičencev do denarne socialne pomoči, izraženo v deležu prebivalstva, po regijah v Sloveniji za mesec. Dosegljivo na: http://www.mddsz.gov.si/si/statistika/denarna_socialna_pomoc/ (1. 7. 2010).

9.1: Eurostat (2010). Brezposelnost po državah. Dosegljivo na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=teilm020> (11. 12. 2010).

Grafi:

1.1: Statistični urad RS (2010). Ali si lahko gospodinjstva privoščijo ..., Slovenija, 2009. Dosegljivo na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3515 (3. 1. 2011).

3.1: Zavod za zaposlovanje (2010). Grafični prikaz registrirano brezposelnih po območnih službah ZRSZ (za mesec november 2010). Dosegljivo na: http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/registrirana_brezposelnost (16. 11. 2010).